

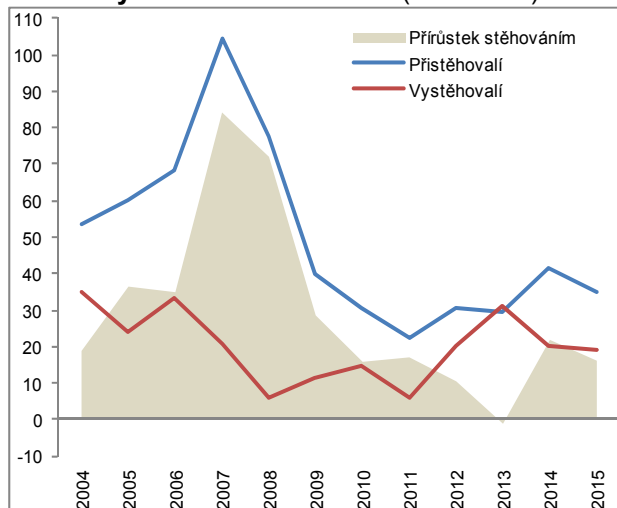
6. Zahraniční migrace

6.1. Zahraniční migrace v ČR – demografická struktura

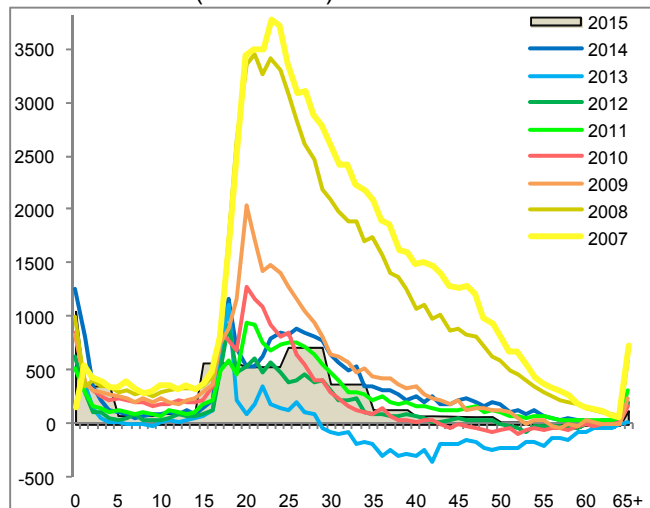
Česko patří dlouhodobě k imigračním zemím, intenzita migračních vztahů i zastoupení cizinců na populaci ČR je v kontextu středoevropských zemí významné

Česko patří díky své geografické poloze i relativní ekonomické vyspělosti (především v kontextu novějších členských států Unie) dlouhodobě k imigračním zemím. Intenzita migračních vztahů nazíraná optikou velikosti obratu či výsledného salda (vztažených na počet obyvatel) patří delším horizontu v celoevropském pohledu ale spíše k podprůměrným, byť v některých středoevropských státech je její význam upozaděn mnohem více (Maďarsko, Slovensko).

Graf č. 1 Toky zahraniční migrace a přírůstek obyvatel ČR stěhováním (v tis. osob)

Graf č. 2 Saldo zahraničního stěhování v ČR dle věku (v osobách)

Zdroj: ČSÚ (demografická statistika), vlastní výpočty

Navzdory přetrvávajícímu silnému růstu ekonomiky a stále intenzivněji artikulovanému problému nedostatku zaměstnanců příliv pracovní síly ze zahraničí v posledních letech výrazně nesílil

V roce 2015 získala ČR zahraničním stěhováním bezmála 16 tis. obyvatel¹. V meziročním srovnání se zisk Česka snížil, když se počet přistěhovaných snižoval (o 6,7 tis.) rychleji než u vystěhovaných (-1 tis.). Počet přistěhovaných byl od roku 2001 pátý nejnižší. Navzdory přetrvávajícímu silnému růstu ekonomiky a stále intenzivněji artikulovanému problému nedostatku zaměstnanců (především ve zpracovatelském průmyslu) příliv pracovní síly ze zahraničí dosud výrazně nesílil. Proti roku 2011, kdy byl v období členství ČR v EU zaznamenán vůbec nejnižší počet přistěhovaných (22,6 tis.), byl loňský přítok imigrantů vyšší jen o něco více než o polovinu. Naopak ve srovnání s rokem 2007, kdy kromě konjunktury zvyšoval atraktivitu ČR i relativně „čerstvý status“ členské země EU, dosahoval počet imigrantů pouze třetiny této úrovně, výsledné saldo pak dokonce pouze necelé pětiny.

Imigrace do Česka má převážně pracovní charakter, mezi nově přichozími dlouhodobě mírně převládají muži a osoby na počátku pracovní kariéry

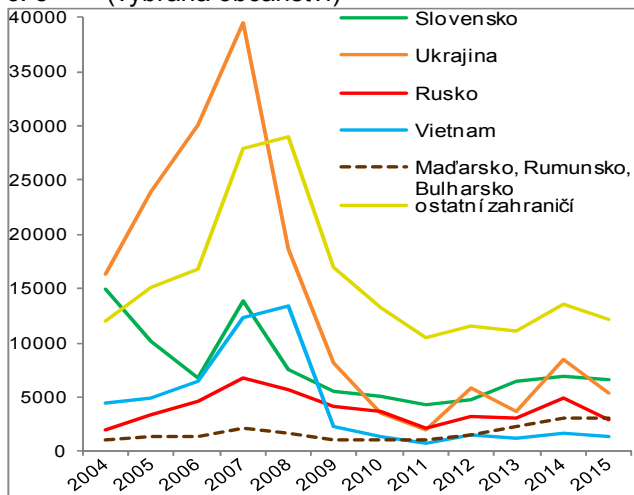
Byť oficiální data o důvodech stěhování nejsou již delší dobu dostupná, lze usuzovat, že imigrace do ČR má z velké části ekonomické pozadí². Nepřímo o tom vypovídají dlouhodobá převaha mužů mezi imigranty (v roce 2015 tvořili 55 %) i samotné věkové složení (56 % přistěhovaných bylo ve věku 15-34 let). Česko dlouhodobě získává obyvatele stěhováním prakticky ve všech věkových skupinách. Výjimkou byl rok 2013, kdy v ČR i většině Evropy doznívala druhá vlna recese a Česko zároveň ztrácelo obyvatele stěhováním v širokém pásmu napříč produktivním věkem (od 29 až do 63 let). Rok 2013 však byl v dlouhodobém pohledu jediným, kdy ČR zaznamenala migrační ztráty a to navzdory tomu, že vleklá recese negativně dopadla především na pracovní místa s nižší kvalifikací,

¹ Údaje vychází z Cizineckého informačního systému (který spravuje Ředitelství služby cizinecké policie). V období od roku 2008 do června 2012 byl zdrojem dat Informační systém evidence obyvatel (spravovaný Ministerstvem vnitra ČR), před rokem 2008 byla data přebírána od Cizinecké policie ČR.

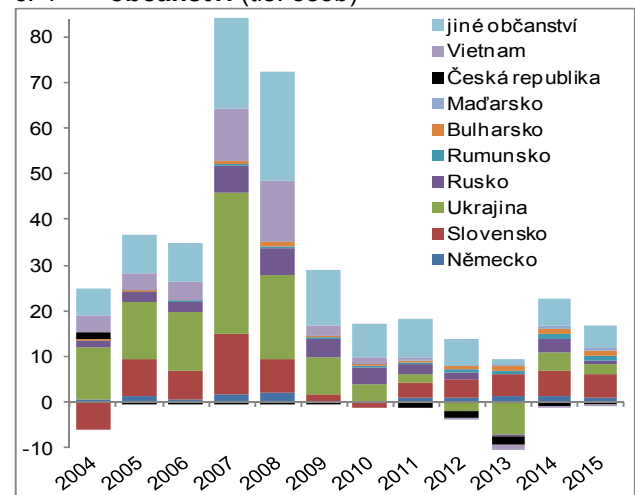
² Dalšími významnějšími důvody mohou být i slučování rodin a zvýšená atraktivita studia na vysokých školách v Česku, např. z důvodu možnosti studia v českém jazyce, tj. bez placení školného na veřejných VŠ (zejména pro mladé migranty ze Slovenska, ale také z postsovětských republik).

ve zvýšené míře obsazovaná zahraničními pracovníky z tzv. třetích států. Kladné bilanci ČR tak i v „horších časech“ pomohli mladí na prahu pracovní kariéry, u kterých byl „pull faktor“ migrace spojen s možností studia na českých VŠ.

Graf č. 3 Počty přistěhovaných osob do ČR (vybraná občanství)

Graf č. 4 Saldo stěhování ČR podle státního občanství (tis. osob)

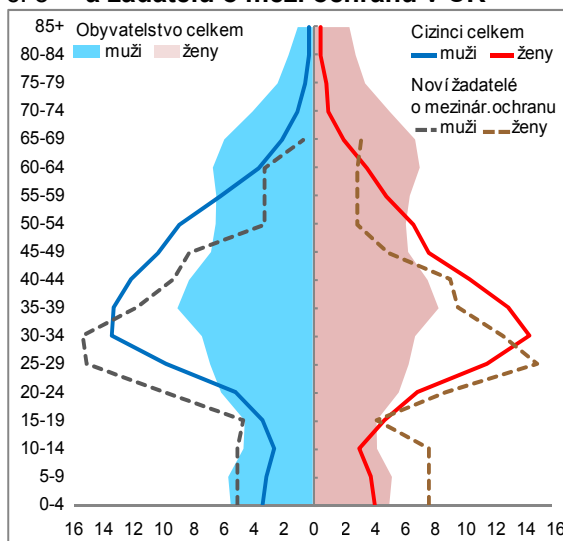
Zdroj: ČSÚ (demografická statistika), vlastní výpočty

Mezi přistěhovanými tvořili největší skupinu občané Ukrajiny a Slovenska

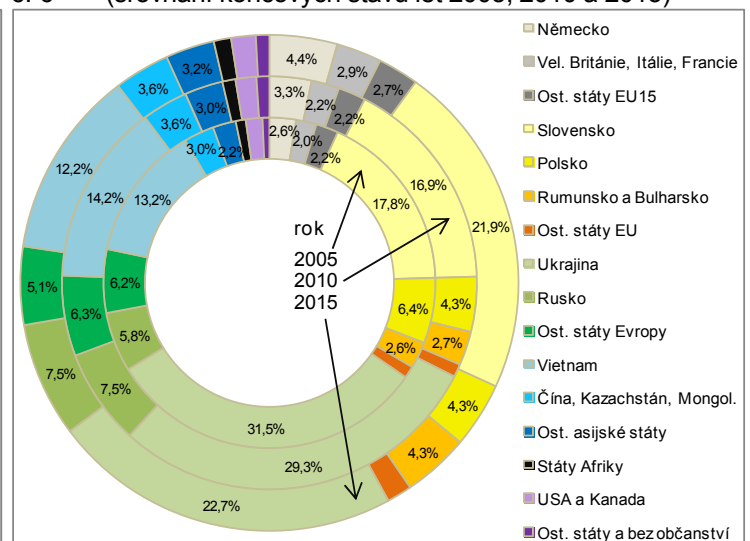
Mezi přistěhovanými tvořili v roce 2015 největší skupinu občané Slovenska (19,1 %), následované Ukrajinou (15,6 %) a ČR. V opačném směru převládali občané ČR, dále pak Ukrajinci a Rusové. Poprvé za dobu svého členství v EU byli občané Česka mezi třemi nejsilnějšími imigračními proudy, byť jejich počty nebyly v absolutním měřítku nikterak vysoké (3,3 tis.), naopak Ukrajinci netvořili nejsilnější skupinu ani v jednom migračním směru teprve potřetí po roce 2003 (nebyli jí podobně jako loni v letech 2010 a 2011). Z podrobnějších údajů roku 2014 plyne, že 58 % přistěhovaných nebyli občané žádného státu EU, většinu však tvořili občané postsovětských států, mimo Evropu pocházela jen pětina všech imigrantů v ČR. Právě tyto migrační koridory byly nejvíce zasaženy recesí. Zatímco jen v součtu let 2006 a 2007 přišlo do ČR 70 tis. občanů Ukrajiny, za osm následujících let v úhrnu pouze necelých 56 tis. Naopak jednou z mála skupin zemí, jejichž občanů mezi imigranty do ČR proti 2008 přibýlo, tvořilo Maďarsko, Rumunsko a Bulharsko (v roce 2015 čítaly šestinu přistěhovaných ze zemí EU).

Počty přistěhovaných z Ukrajiny a některých dalších postsovětských republik byly negativně poznamenány recesí

Graf č. 5 Věkové složení obyvatelstva, cizinců a žadatelů o mez. ochranu v ČR*

Graf č. 6 Struktura všech cizinců v ČR dle státních občanství (srovnání koncových stavů let 2005, 2010 a 2015)

*Věkové složení obyvatel a cizinců – k 31. 12. 2014. Žadatele o mezinárodní ochranu – za rok 2014, detailnější údaje za věk. skupiny 0-14 a 50-64 nebyly známy, do příslušných 5-letých věk. skupin byli v tomto případě rozděleni rovnoměrně.

Zdroj: ČSÚ (demografická statistika), Ředitelství služby cizinecké policie, vlastní výpočty

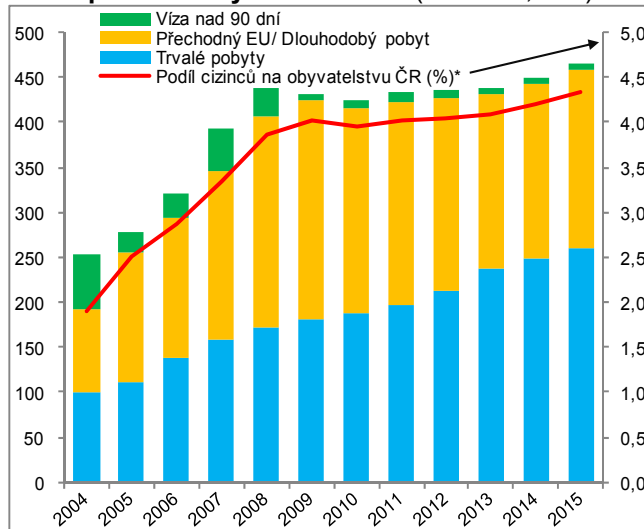
Česko patřilo do desítky zemí EU s nejnižším podílem cizinců na celkové populaci

Na sklonku roku 2015 pobývalo na území ČR legálně 464,7 tis. cizinců³. Jejich stavy se umírněným tempem rozšiřovaly již pátý rok v řadě, od roku 2014 lze vystopovat náznaky zrychlování, což ostatně dále potvrzují i údaje za první měsíce roku 2016⁴. Cizinci tvořili 4,3 % všech obyvatel, čímž se Česko zařadilo do desítky států EU s nejnižším zastoupením obyvatel s cizím státním občanstvím. V kontextu zemí, které vstoupily do EU až po roce 2000 (1,7 %), šlo o podíl významný, ze starých členských států však měli cizinci nižší váhu jen v Portugalsku a Finsku. Přestože podíl cizinců na populaci se v Česku za posledních deset let navýšil o téměř 2,5 p.b., jeho pořadí mezi státy Unie významných změn nedoznalo.

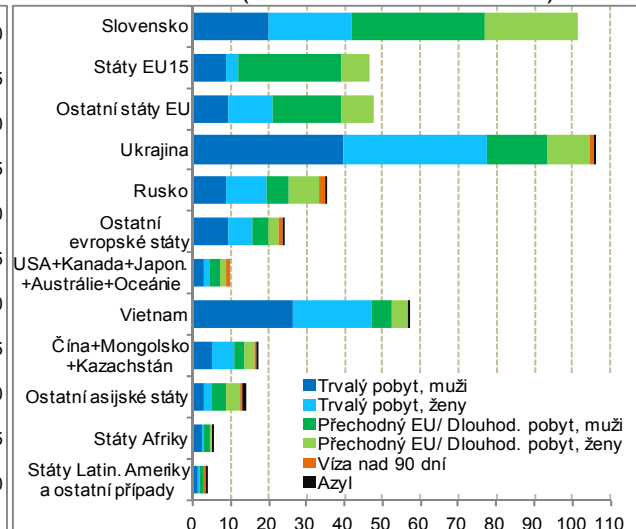
Nejpočetnější skupinou cizinců byli na konci roku 2015 Ukrajinci, rychle rostoucí počet Slováků poprvé překročil stotisícovou hranici

Skladba cizinců ČR podle státních občanství je pestrá, alespoň minimální zastoupení mělo na konci roku 2015 plných 178 států. Osoby ze sousedních států ČR, Ukrajiny, Ruska a Vietnamu tvořily skoro tři čtvrtiny všech cizinců. Nejpočetnější skupinu představovali i v roce 2015 občané Ukrajiny (105,6 tis.), kterých poprvé po šesti letech opět mírně přibýlo (proti roku 2008 byly jejich stavy ale o pětinu nižší, výhradně vlivem výrazného poklesu osob s dlouhodobým pobytem). Počet občanů Slovenska loni poprvé těsně překonal stotisícovou hranici (v rámci kategorie cizinců bez trvalého pobytu tvořili již třetí rok v řadě nejpočetnější skupinu). V dlouhodobém pohledu se zvyšuje váha cizinců i z ostatních zemí EU, včetně starších členských států. Ze zemí mimo EU významně přibýlo občanů Ruska.

Graf č. 7 Cizinci dle kategorií pobytu (v tis.) a jejich podíl na obyvatelstvu ČR (k 31. 12., v %)

Graf č. 8 Cizinci v ČR dle kategorie pobytu, pohlaví a občanství (k 31. 12. 2015 v tis. osob)

* Do roku 2007 byli do obyvatelstva ČR řazeni rovněž cizinci s aktuálně platným azylem na území ČR.

Zdroj: Ředitelství služby cizinecké policie, vlastní výpočty

Nejrychleji rostoucí skupinou cizinců byly osoby s trvalým pobytem, na počátku roku 2013 převýšily do té doby výrazně převažující počty osob s dlouhodobým či přechodným pobytem

Zatímco celkový počet cizinců na konci prosince 2015 byl proti stejnému období roku 2008 vyšší jen o 6,2 %, jejich skladba z hlediska hlavních druhů pobytu se proměnila výrazně. Výrazně rostl podíl cizinců s trvalým pobytem, na konci roku 2008 spadalo do této kategorie méně než 40 % cizinců, o sedm let později již 56 %. Tento trend souvisí s výrazným poklesem příchodu nových cizinců do Česka po roce 2008, neboť nově přichodící imigranti mohou získat trvalý pobyt zpravidla až po pěti letech nepřetržitého pobytu a do této doby musí působit v ČR nejčastěji na základě víz a na ně obvykle navazujících dlouhodobých pobytů. Snaha o získání trvalého pobytu naznačuje určitou stabilizaci cizinců a snahu usadit se. Zároveň představuje i určitou jistotu, vč. získání sociálních práv shodných jako občané ČR, což může být významný motivační faktor především pro cizince ze zemí mimo EU.

Vysoký podíl cizinců z Vietnamu, Ukrajiny a Číny, kteří disponovali trvalým pobytem...

Osoby s trvalým pobytem tvoří tradičně významnou skupinu v rámci vietnamské komunity, na konci roku 2015 tvořily již 82,5 %. Více než 70% podíl vykazovaly trvale usazení také u občanů Ukrajiny a Číny, z ostatních častěji zastoupených zemí pak u Mongolska, Moldávie, Arménie a většiny nečlenských zemí EU z Balkánu. Naopak

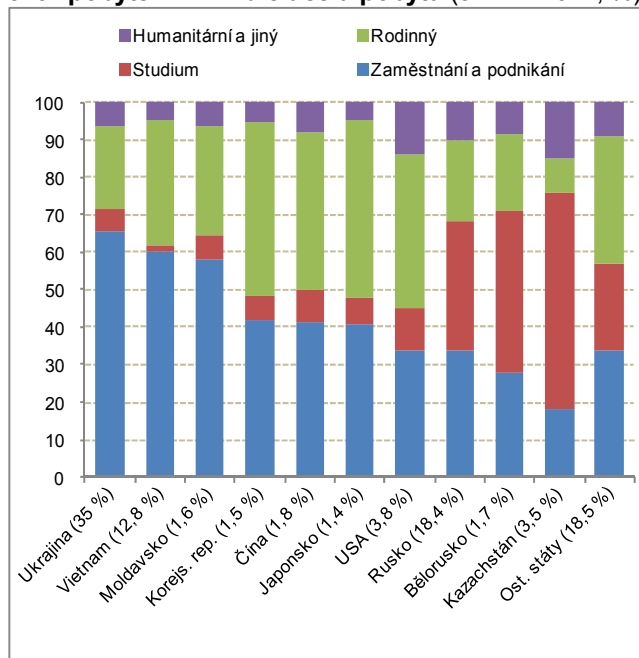
³ Údaj nezahrnuje počty osob s přiznaným azylem, kterých bylo na konci roku 2015 téměř 2,9 tis.

⁴ K 31. březnu 2016 evidovala cizinecká policie v ČR 473,5 tis. cizinců, meziročně o téměř 18 tis. více. Za celý rok 2015 činil nárůst 15,6 tis. osob.

...naopak osoby s dlouhodobým pobytem u většiny cizinců z Asie či USA, významnou váhu měl také u Rusů

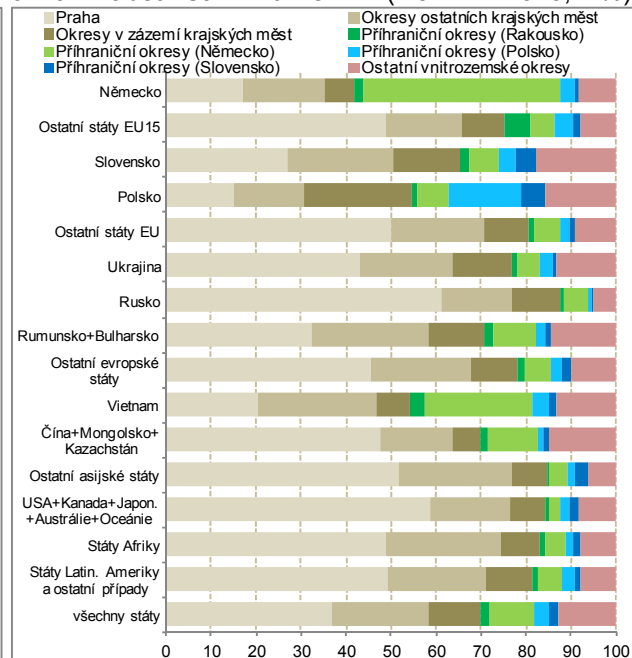
u občanů ze zemí EU výrazně převažují osoby z tzv. přechodným pobytem. Tito občané mají právo volného pohybu (a přeneseně také pobytu) a tím pádem (ve srovnání) s občany tzv. třetích států (tj. zemí mimo EU, resp. EHP, vč. osob bez státního občanství) výrazně usnadněný vstup na trh práce⁵. Osoby s dlouhodobým pobytem (či dlouhodobými vízy nad 90 dní) převládaly mezi cizinci z většiny asijských zemí, ale i občanů Turecka či USA. Významné zastoupení měly na konci roku 2015 také u Rusů (44 %), byť zde již mírně převažovali migranti s trvalým pobytem.

Graf 9 **Občané třetích zemí s povoleným přechodným pobytem v ČR dle účelu pobytu (31. 12. 2014, %)**

Pozn: čísla na ose x uvádějí % podíl státu na celkovém počtu cizinců ze zemí mimo EU s dlouhodobými pobyty (> 90 dnů), údaje nezahnují občany s platným azylem.

Graf 10 **Rozmístění všech cizinců dle státního občanství v rámci ČR (k 31. 12. 2015, v %)**

Zdroj: Ředitelství služby cizinecké policie, vlastní výpočty

Cizinci se v ČR koncentrují především do krajských měst a jejich bezprostředního okolí a také v některých příhraničních regionech (Karlovarsko)

Územní rozložení cizinců pobývajících v ČR je dlouhodobě nerovnoměrné. Největší váhu na celkovém počtu obyvatel měli v roce 2015 cizinci v Praze (13,5 %), mezi 6,5 až 8 % dosahovali na Karlovarsku, v bezprostředním okolí Prahy, v Brně, Plzni a v okrese Mladá Boleslav. Naopak pouze 1,5 % tvořili v krajích Zlínském, Olomouckém a Vysočina. V Praze pobývalo 37 % všech cizinců z celé ČR, koncentrace do metropole se zvyšovala v letech 2004-2011, posléze se podíl cizinců v Praze na všech cizincích již neměnil. Cizinci z různých zemí mají – co do územního rozmístění v ČR – svá specifika. Relativně rovnoměrně rozložení charakterizuje občany Polska, Vietnamu či Slovenska. Téměř 45 % občanů Německa bylo soustředěno v pásu jemu přilehlých příhraničních okresů ČR, pouze šestina Němců pak pobývala v Praze. Naopak velmi vysoká koncentrace do metropole i okresů krajských měst byla typická pro občany Ruska, hospodářsky nejvyspělejších mimoevropských zemí a také pro méně početné migranty z Afriky a Latinské Ameriky.

U uživatelů přechodných pobytů z řad občanů Ukrajiny, Vietnamu a Moldavska převažují pracovní důvody...

Cizinci v ČR se odlišující motivací migrace. I když komplexní informace o motivační struktuře stěhujících se osob nejsou dlouhodobě dostupné, je možné učinit alespoň rámcový obraz o důvodech přistěhování u části cizinců, a to na základě údajů o účelu pobytu, které jsou k dispozici za cizince z třetích zemí (těch bylo na konci roku 2014 v ČR 86,3 tis., z celkového počtu cizinců tvořili necelou pětinu). U občanů Ukrajiny, Vietnamu a Moldavska dominovaly pracovní důvody. U méně početných skupin cizinců z Koreje, Číny, Japonska a USA nad pracovními motivy mírně převažovaly důvody rodinné. Pro občany z významněji zastoupených postsovětských států se viditelně projevovaly motivace spojené se studiem (většinou na veřejných i soukromých vysokých školách v ČR), u Rusů tvořily třetinu povolení k pobytu, podobnou váhu však u nich měly i důvody spojené se zaměstnáním či podnikáním.

...naopak u občanů z postsovětských států tvoří významný motivační faktor studium

⁵ Cizinci z třetích zemí mají proti tomu omezený vstup (daný vízovou povinností) a pobyt. Tato nevýhoda s občany zemí EU a sdružení EFTA je pak zčásti kompenzována skutečností, že občanům třetích zemí pomáhají v začleňování do společnosti integrační politiky.

Poměrné výrazné rozdíly v motivační skladbě u cizinců z různých zemí mimo EU (resp. EHP) se promítají i do odlišného věkového složení přistěhovalých, jakož i jejich regionální distribuce v ČR (např. u cizinců, jejichž motivací bude především studium lze očekávat nižší věk a také koncentrace do největších měst v Česku).

6.2. Vybrané aspekty života cizinců v ČR

Vzhledem ke skutečnosti, že mezi cizinci z třetích zemí výrazně převažují osoby, jejichž účel pobytu je spjat s pracovními aktivitami, studiem či rodinnými důvody, je vhodné těmto aspektům života cizinců v Česku věnovat větší pozornost.

Téměř u desetiny sňatků obyvatel ČR dlouhodobě figuruje aspoň na jedné straně svazku cizinec

U každého devátého sňatku uzavřeného v roce 2014 obyvateli ČR figuroval cizinec. Není bez zajímavosti, že tento podíl byl mezi lety 1997 až 2013 prakticky neměnný a kolísal v úzkém pásmu od 8,4 do 9,8 %. V drtivé většině případů šlo o smíšené svazky. Ve třech z pěti případů byl v uzavřeném svazku s cizincem muž, v jedné třetině žena. Vyšší zastoupení mužů koresponduje i s jejich vyšším podílem mezi všemi „disponibilními“ cizinci v ČR. Svazky výhradně mezi cizinci byly zatím v Česku okrajovým jevem, od roku 2005 však jejich podíl na všech sňatcích obyvatel ČR stoupl z 2,1 % na 7 % (v roce 2014). U smíšených sňatků platilo, že muži s občanstvím ČR si v roce 2014 téměř v polovině případů vzali Slovenku, v osmině případů Ukrajinu, necelá desetina připadala na svazky s Ruskami. Podíl nevěst Slovenek v trendu roste na úkor Ukrajinek. U svazků českých žen s cizincem byla jejich skladba podstatně pestřejší. Slováci zde figurovali v necelé čtvrtině případů, nejvíce „poptávaní“ však byli v úhrnu muži ze starých členských států EU – především Němci, Britové, Italové, Francouzi a dále i Američané. Skladba cizinců zde tak na rozdíl od nevěst cizinek příliš nekorespondovala s celkovým složením všech cizinců pobývajících v ČR.

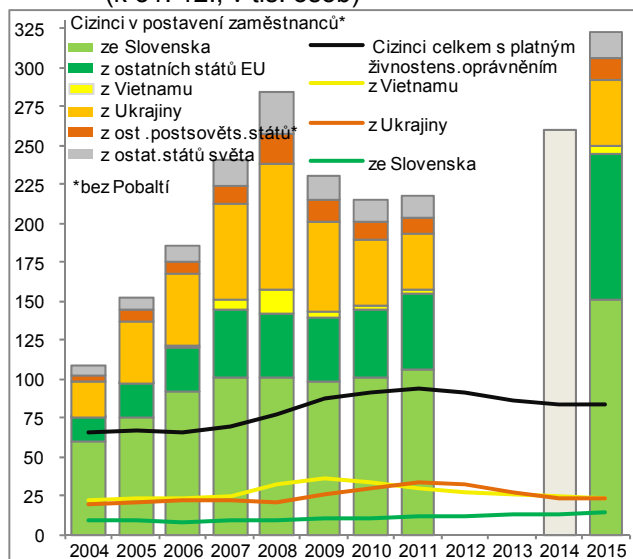
Téměř třetina sňatků s účastí cizincem se realizovala v „česko-slovenském“ gardu

Podíl živě narozených dětí, (u nichž alespoň jeden z rodičů byl cizinec) na počtu všech narozených se dlouhodobě plynule zvyšoval, v roce 2014 činil 3,2 %, ...

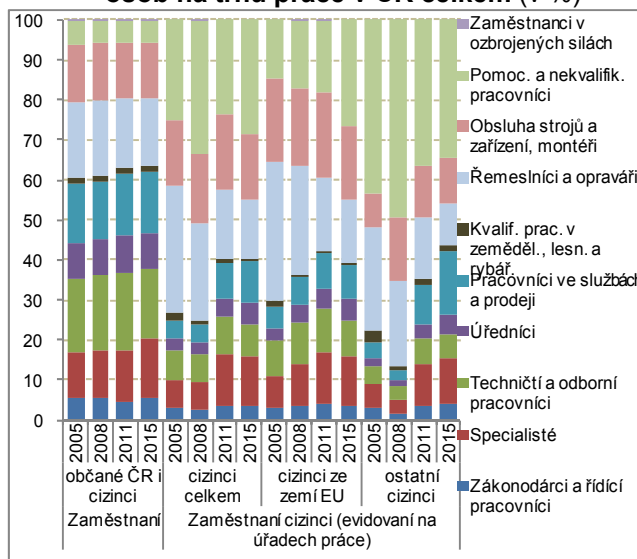
Vzhledem k rostoucímu počtu trvale usazených cizinců a jejich příznivé věkové skladbě není překvapivé, že se zvyšuje i podíl jim narozených dětí. Děti cizinců se na celkovém počtu živě narozených v roce 2014 podílely 3,2 %, tedy dvakrát tolik než v roce 2006. Většinu dětí cizinců tvoří tradičně Vietnamci (přestože ti tvoří mezi všemi cizinci v ČR až třetí nejpočetnější skupinu), jejich absolutní počty však po roce 2007 stagnují. Rychle roste počet i podíl ukrajinských dětí, v roce 2014 tvořili téměř čtvrtinu dětí cizinců. Podobně trendy platí i pro slovenské děti, kterých bylo již 15 %. Stále významnější roli mezi dětmi cizinců měli Mongolové, přestože v rámci populace všech cizinců tvořili v Česku až desátou nejpočetnější skupinu.

...na celkové populaci se však všichni cizinci podíleli již 4,2 %

Graf č. 11 **Cizinci v postavení zaměstnanců* a cizinci s platným živnostenským oprávněním** (k 31. 12., v tis. osob)

Graf č. 12 **Oborová struktura cizinců v pozici zaměstnanců* a všech zaměstnaných osob na trhu práce v ČR celkem (v %)**

*Cizinci v postavení zaměstnanců odpovídají osobám v evidenci úřadů práce. Od roku 2012 tyto údaje z důvodu probíhající integrace informačních systémů nejsou k dispozici. Hodnoty za rok 2014 a 2015 jsou kvalifikovaným odhadem MPSV.

Pozn.: Oborová skladba cizinců je za roky 2005 a 2008 uvedena dle klasifikace KZAM, od roku 2011 již podle CZ-ISCO.

Zdroj: ČSÚ, MPSV, vlastní výpočty

V souvislosti s ekonomickými aktivitami bylo na konci roku 2015 v Česku registrováno podle expertních odhadů přes 407 tisíc osob

Počet cizinců v pozici zaměstnanců v roce 2015 poprvé překročil dosud rekordní úroveň z konjunkturálního roku 2008...

...46,5 % z nich tvořili na konci roku 2015 občané Slovenska

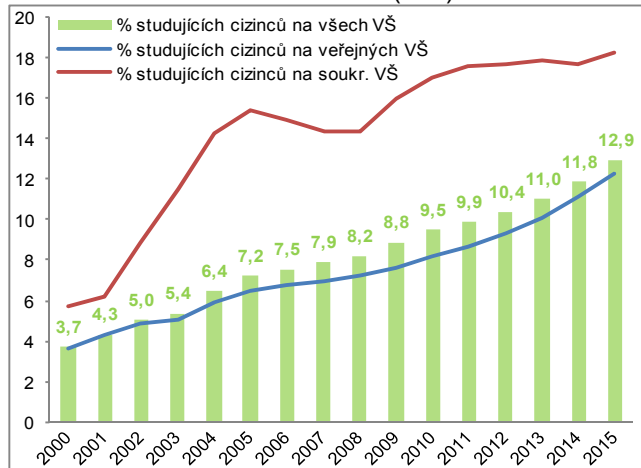
Cizinci v pozici zaměstnanců jsou oproti veškerým osobám na pracovním trhu v ČR méně kvalifikovaní, především osoby z tzv. třetích zemí

Podle souhrnného kvalifikovaného odhadu Ministerstva práce a sociálních věcí ČR bylo na konci roku 2015 na úřadech práce evidováno 323 tis. cizinců. Šlo o osoby v postavení zaměstnanců. Aby byl obraz o zaměstnanosti cizinců v ČR úplný, je třeba ještě zohlednit skupinu cizinců, kteří jsou držitelé platných živnostenských oprávnění. Ta na sklonku roku 2015 čítala necelých 84 tis. osob. Počet podnikajících cizinců (z více než poloviny tvořený občany Vietnamu a Ukrajiny) se na rozdíl od cizinců v pozici zaměstnanců dlouhodobě vyvíjel bez dramatických změn. Mezi roky 2007 a 2011 mírně vzrostl z 68,8 na 93,1 tis., z toho nejvíce u občanů Ukrajiny (o téměř 12 tis.), procentuálně také u občanů Moldávie a Mongolska. Vzhledem k faktu, že právě cizinci z těchto zemí se ve stejném období podle evidence úřadů práce významně podíleli na redukci počtu zaměstnanců, nelze vyloučit, že část z nich (kteří během recese z Česka neodešli) se mohla realizovat i jako podnikatelé. Ostatně podobný přeliv části pracovní síly ze zaměstnaneckých stavů směrem k sebezaměstnaným lze v obdobích zhoršeného vývoje ekonomiky pozorovat i u tuzemských pracovníků.

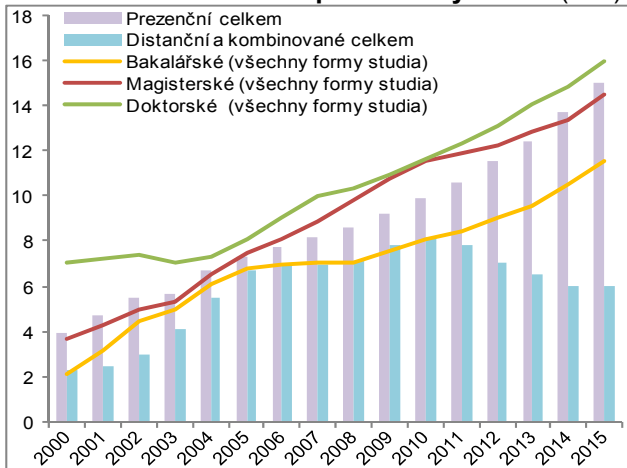
Hodnotit detailně vývoj počtu zaměstnaných cizinců je s ohledem na nedostupné údaje z let 2012 a 2013 obtížné. Přesto lze na základě kvalifikovaných odhadů MPSV soudit, že počet cizinců v postavení zaměstnanců v roce 2015 poprvé překročil úroveň konjunkturálního roku 2008. Silný ekonomický růst v roce 2015 se projevil také ve významném nárůstu cizinců v evidenci ÚP, meziročně jich bylo zaměstnaných o 62 tis. více. Téměř polovinu cizinců-zaměstnanců tvořili Slováci, jejichž počty proti vrcholu konjunktury již o 50 tis. posílily. Přibývá i občanů ostatních států EU, zejména ze zemí, které získaly přístup na společný pracovní trh relativně nedávno (Rumunsko a Bulharsko). Naopak zaměstnanecká místa pro občany tzv. třetích států (tvořených v případě ČR zejména občany postsovětských republik) vytvářela rostoucí ekonomika zatím jen pozvolna (na konci roku 2015 takto pracovalo 78 tis. osob, o 15 tis. více než před čtyřmi lety, ale oproti roku 2008 o 65 tis. méně).

Důležité informace poskytují rovněž údaje o oborové skladbě cizinců, kteří jsou v pozici zaměstnanců. Je zřejmé, že mezi cizinci jsou oproti všem zaměstnaným osobám na trhu práce v ČR podstatně významněji zastoupeni pomocní a nekvalifikovaní uchazeči, a to zejména u cizinců ze zemí mimo EU, kde tvořili až jednu třetinu (na konci roku 2008 dokonce celou polovinu). Naproti tomu podíl zákonodárců, řídicích pracovníků a specialistů nebyl mezi cizinci (a to ani z těch ze třetích zemí) oproti všem zaměstnaným osobám v ČR výrazně odlišný. Oborová skladba uchazečů z třetích zemí byla oproti uchazečům z EU zhoršená především vlivem vyššího zastoupení nejméně kvalifikovaných osob a naopak slabší váhy technických a odborných pracovníků. Mezi uchazeči z EU mezi roky 2011 a 2015 významně narostl podíl osob v „dělnických profesích“. Lze předpokládat, že to bylo především zásluhou silících proudů pracovníků z nejméně rozvinutých států EU. Ti využili výrazně snazšího přístupu na tuzemský trh práce a částečně tak nahradili manuální pracovníky z postsovětských států, jejichž stavy negativně ovlivnila vleklá recese.

Graf Podíly studentů s cizím státním občanstvím na VŠ v ČR (v %)

Graf Podíl studentů s cizím státním občanstvím na VŠ v ČR dle stupně a formy studia (v %)

Zdroj: MŠMT ČR, vlastní výpočty

Podíl dětí cizinců na nižších stupních vzdělání osciloval kolem 2 %, za posledních deset let se zdvojnásobil

Zahraniční studenti čítali v roce 2015 již 12,3 % všech studentů veřejných VŠ, na soukromých VŠ dokonce 18,2 %

Atraktivita studia v zahraničí souvisí s kvalitou vzdělávání, výší nákladů spojených se studiem i možnostmi následného uplatnění na místním trhu práce

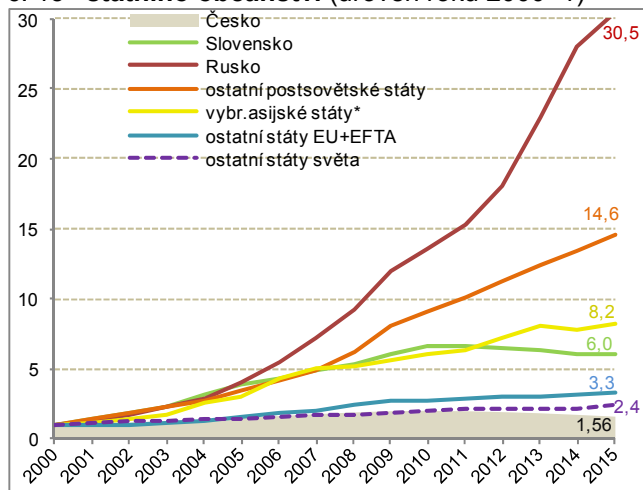
Více než polovinu zahraničních studentů na vysokých školách v Česku představovali občané Slovenska

Jedním z významných doprovodných jevů migrace obyvatel je postupně se zvyšující participace cizinců na všech stupních formálního vzdělávání v Česku. V mateřských školách tvořili v roce 2015 rovná 2 % dětí, nejčastějšími předškoláky zde byly vietnamské děti. Těsně nad 2% hranicí se děti cizinců podílely na žácích základních i středních škol, nejvíce zastoupeny byly na obou stupních vzdělání děti Ukrajinců, těsně následované Slováci a Vietnamci. Mírně vyšší podíl (2,4 %) měli cizinci mezi studenty vyšších odborných škol, z necelých šesti stovek jich 45 % mělo slovenské občanství. Role cizinců na úrovni vysokoškolského vzdělání je však skoro o řád významnější. Jejich absolutní počet (42,2 tis.) již převyšil četnost žáků s cizím státním občanstvím v úhrnu za všechny nižší stupně vzdělání. Na počátku akademického roku 2015/2016 tvořili studenti s cizím státním občanstvím již téměř 13 % všech studentů, což je dvakrát více než v roce 2004. Od roku 2014 tempo růstu podílu cizinců mírně zrychluje, především na veřejných VŠ. Dlouhodobě platí, že zastoupení zahraničních studentů se zvyšuje úměrně se stupněm vysokoškolského vzdělání. U bakalářského stupně činil 11,5 %, u magisterského 14,5 %, ale u všech forem doktorského studia již 16 %.

Četnost zahraničních studentů na VŠ obecně souvisí s celkovými podmínkami studia, např. možnost studovat v různých jazycích, výše poplatků spojených se studiem, poskytování stipendií, důležitou roli hraje i nabídka atraktivních studijních oborů, prestiž instituce i celková kvalita poskytovaného vzdělání v dané zemi a neposlední řadě i možnosti uplatnění absolventů na místním pracovním trhu.

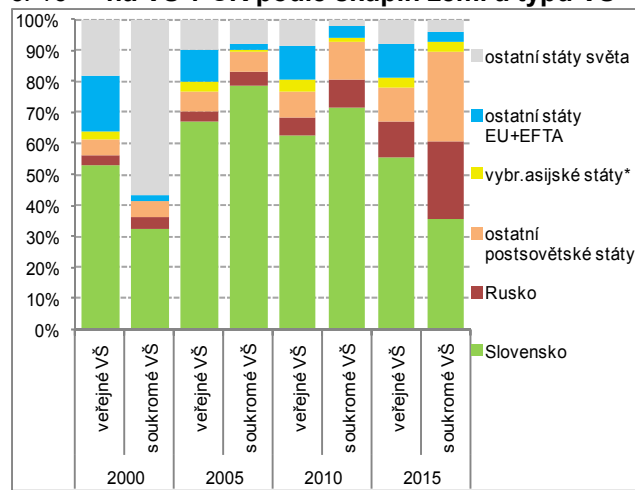
Občané Slovenska představovali 55 % zahraničních studentů na VŠ. S výrazným odstupem figurovali Rusové, jejichž podíl (13 %) byl v roce 2014 obdobný jako u všech studentů z ostatních postsovětských republik. Lze předpokládat, že „bezplatná“ možnost studia v kulturně blízkém jazykovém prostředí, společně s atraktivitou Prahy či ostatních regionálních center vzdělání umocněná příznivou situací na pracovním trhu představují hlavní hybné faktory pro výše uvedené skupiny cizinců.

Graf č. 15 Studenti na vysokých školách v ČR podle státního občanství (úroveň roku 2000=1)

*Čína, Indie, Mongolsko, Korejská republika, Vietnam.

Graf č. 16 Srovnání struktury zahraničních studentů na VŠ v ČR podle skupin zemí a typu VŠ

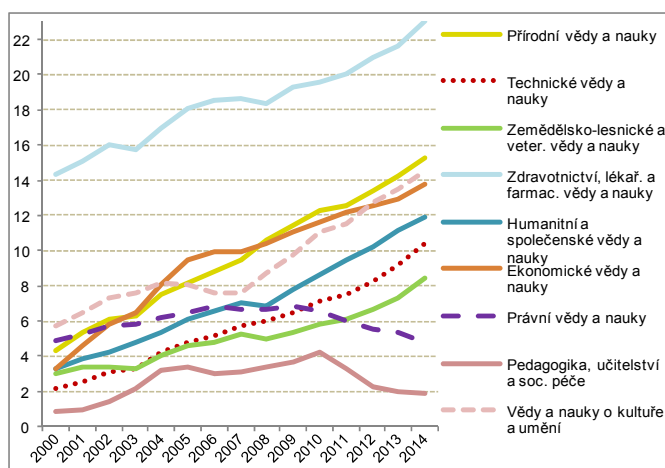

Zdroj: MŠMT ČR

K dlouhodobě nejrychleji rostoucí skupině studentů na VŠ patřily Rusové a občané z dalších postsovětských států

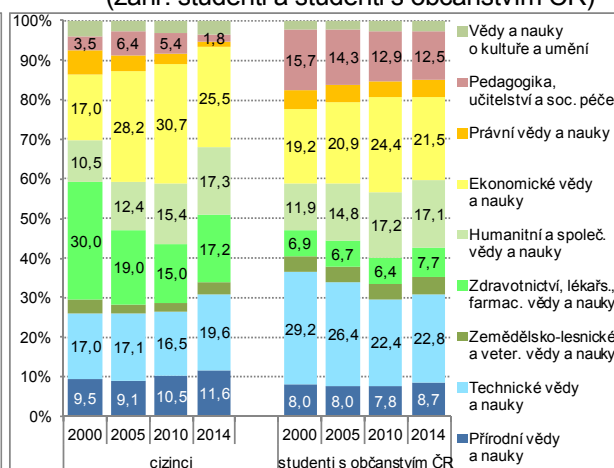
Téměř každý sedmý zahraniční student byl v roce 2015 samoplátcem, šlo nejvíce o studenty z Velké Británie, Portugalska, Norska a Německa. Mezi Rusy náležel do této kategorie každý dvacátý student, u Slováků se jednalo o pouhá tři promile. Rusové a občané ostatních postsovětských republik (např. Kazachstánu, Ukrajiny) patřily v posledních letech k nejrychleji rostoucí skupině studentů na vysokých školách v Česku. Ruských studentů bylo v roce 2015 přes pět tisíc, proti počátku tisíciletí třicetkrát více, u studentů z Kazachstánu šlo o nárůst z 29 na téměř 1500. Prudký růst počtu studentů z postsovětských republik byl z významné části absorbován soukromými VŠ. Slovenských studentů bylo za stejné období sice šestkrát více, jejich počty však již v roce 2011 (o pouhý rok později než u studentů z ČR) narazily na svůj strop.

Graf č. 17 Podíl zahraničních studentů na VŠ v ČR podle oborového zaměření

Ve zdravotnických, lékařských a farmaceutických oborech tvořili cizinci bezmála čtvrtinu studentů

Graf č. 18 Struktura studujících na VŠ v ČR podle oborového zaměření (zahr. studenti a studenti s občanstvím ČR)

Zdroj: MŠMT ČR

Cizinci na vysokých školách v ČR vyhledávají podobně jako tuzemští studenti nejvíce ekonomické a technické obory. Nejvyšší podíl na celkovém počtu studentů mají ale tradičně ve zdravotnických, lékařských a farmaceutických oborech, kde se v roce 2014 soustřeďovalo 23 % zahr. studentů. Oproti studentům z Česka míří cizinci častěji do přírodovědných i ekonomických oborů, ale také do oblasti kultury a umění. Relativně nižší atraktivitu naopak spatřují v zemědělských a lesnických oborech (byť i zde existují specializace vhodné právě pro zahraniční studenty – např. tropické zemědělství), dále v právnických a pedagogických oborech, což lze vysvětlit zvýšenou náročností těchto specializací na dokonalé porozumění jazyka.

6.3. Zahraniční migrace v zemích EU a postavení cizinců

6.3.1. Migrační toky v zemích EU

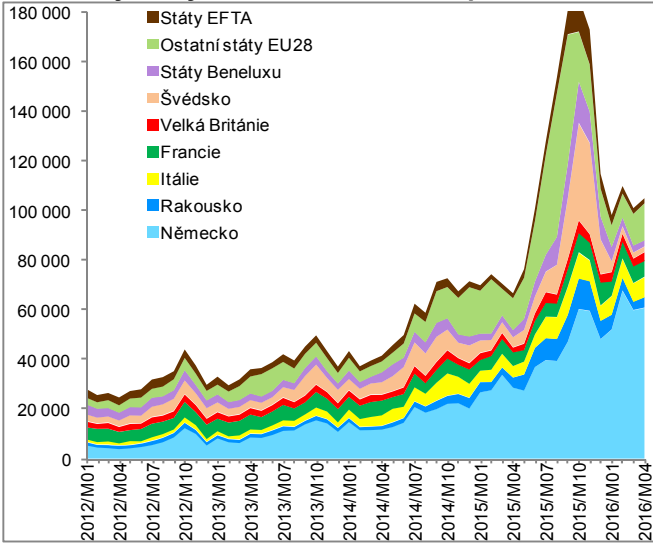
Různorodost a komplexnost migračních pohybů obyvatel z hlediska jejich druhu, územního vzorce či motivace jejich nositelů vyžaduje, aby byly analyzovány odděleně a zároveň i do větší hloubky. Jedním z nejlépe statisticky zdokumentovaných druhů (z pohledu věcné podrobnosti i včasnosti) jsou toky žadatelů o mezinárodní ochranu.

V roce 2015 stoupl počet žadatelů o mezinárodní ochranu v zemích EU meziročně více než na dvojnásobek

Přestože jejich počty se v celé EU neustále zvyšovaly již od roku 2011, nabyly na speciálním významu právě v roce 2015. Tehdy žádalo (vč. opakovaných pokusů) v úhrnu za všechny státy EU o mezinárodní ochranu 1,32 mil. osob, meziročně více než dvojnásobně (resp. o 700 tis.). O výjimečnosti roku 2015 svědčí i fakt, že dosud nejvyšší zaznamenané počty v EU v novodobé historii dosáhly v období vrcholu etnického konfliktu na Balkáně (1991-1993) v průměru 580 tis. žadatelů ročně (byť při aplikaci mírně odlišné definice žadatelů o azyl). Předzvěstí současné nebývalé vlny byl již zrychlený příliv žadatelů v letních a podzimních měsících roku 2014. Jejich počty se významně navyšovaly nejen v tradičních migračních cílových zemích (Německu, Itálii a Švédsku), ale také v Dánsku či Maďarsku. Zrychlil příliv žadatelů z Afriky (primárně z Eritrey), ale také balkánských států (Kosovo) a postupně otěže převzaly osoby z Asie. Migrační vlna dosáhla svého dosavadního vrcholu v září a říjnu roku 2015, kdy v zemích EU požádalo o mezinárodní ochranu shodně kolem 170 tis. osob. V tu dobu pocházelo 35 % jen ze Sýrie, následované Irákem (15 %) a Afghánistánem (14 %). Každý osmý žadatel pak připadal na Afriku a každý dvanáctý na balkánské státy. V prvním čtvrtletí roku 2016 klesl v Unii průměrný měsíční počet žadatelů na 100 tis., přesto byl o celých 30 tis. vyšší než ve stejném období předchozího roku. O zmírnění migračního toku se vedle sezónních vlivů zasloužila i spolupráce zemí EU s Tureckem, které nadále zůstává hlavní cílovou zemí pro uprchlíky ze zemí Blízkého východu.

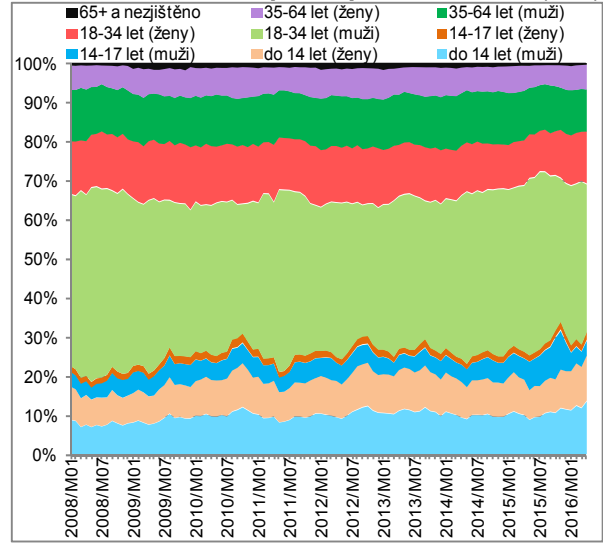
Graf č. 19 Počet žadatelů o mezinárodní ochranu* ve vybraných zemích EU a uskupení EFTA

*vč. opakovaných žádostí

Do roku 2011 byla hlavní cílovou zemí žadatelů o mezinárodní ochranu v zemích EU Francie, od té doby Německo, ...

Graf č. 20 Skladba žadatelů o mez. ochranu* v zemích EU podle pohlaví a věku (v %)

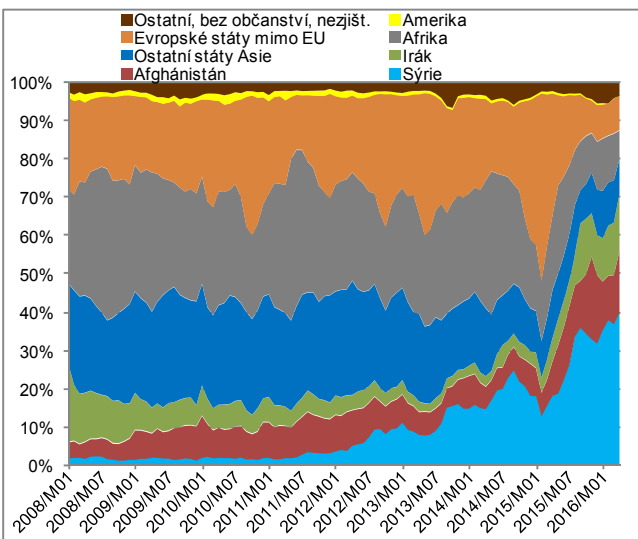
Zdroj: Eurostat (migrační statistika), vlastní výpočty

Rozložení žadatelů o mezinárodní ochranu v zemích EU je dlouhodobě značně nerovnoměrné. Lze předpokládat, že část těchto toků má charakter klasické ekonomické migrace, při které hrají klíčovou roli jednotlivé „pull“ a „push“ faktory (např. vnímání cílové země jako úspěšné z ekonomického i sociálního pohledu). Zatímco v období 2008-2011 byla hlavní cílovou zemí Francie (když soustřeďovala téměř pětinu všech žadatelů v EU), od té doby převzalo primát Německo, jehož váha postupně výrazně posilovala (ze 17 % v roce 2011 na 36 % o čtyři roky později). V prvních třech měsících roku 2016 zaznamenala většina států EU výraznější mezičtvrtletní pokles počtu žadatelů, jejich počty však nepolevovaly v případě Německa a jeho váha na celé EU tak dosáhla dosud nevidaných 62 %.

...mezi žadatelé převažovali muži

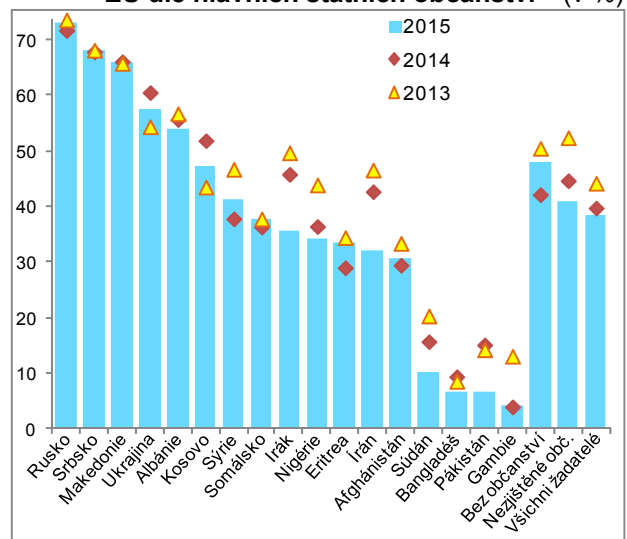
Mezi žadatelé v EU převažovali ve všech věkových skupinách muži (jejich podíl dlouhodobě kolísá kolem 70 %, nejvyšší váhy dosáhl v letních měsících roku 2015 – rovných 75 %, od té doby se plynule mírně snižoval). Muži nejvýrazněji dominovali u osob v mladším produktivním věku (18-34 let), což byla zároveň kategorie, která byla mezi migranty jednoznačně nejvýrazněji zastoupena (téměř polovinou). Čtvrtinový podíl mezi všemi žadatelé stabilně držely osoby mladší 18 let.

Graf č. 21 Skladba žadatelů o mezinárodní ochranu v zemích EU podle státního občanství (v %)

*14-letých a starších, ** Hlavní „zdrojové státy“ s alespoň 10 tis. žadatelé v úhrnu ve všech státech EU v roce 2015

Graf č. 22 Podíl žen* a dětí ve věku 0-13 let mezi žadatelé o mez. ochranu ve všech zemích EU dle hlavních státních občanství (v %)**

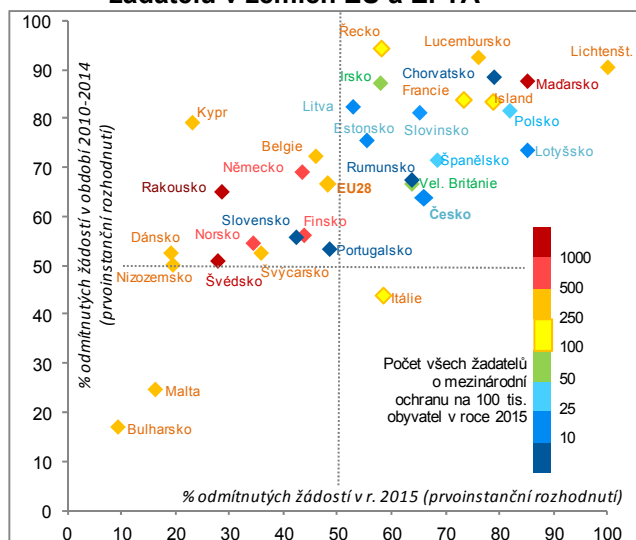

Zdroj: Eurostat (migrační statistika), vlastní výpočty

Děti a ženy převažovaly mezi žadateli v případě osob ze zemí Evropy

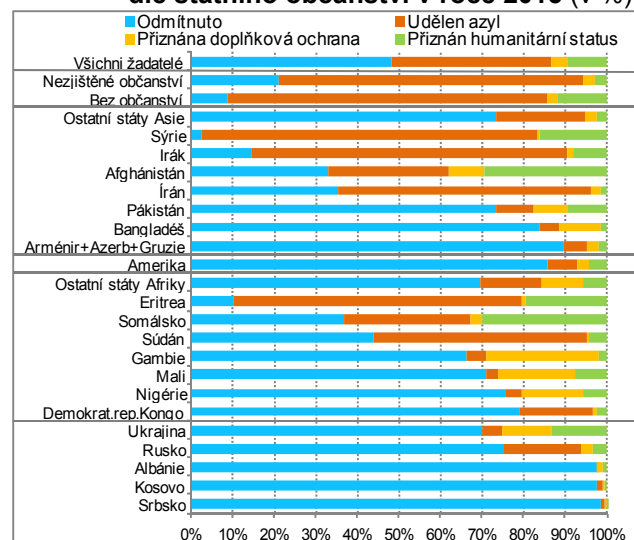
Děti a ženy převažovaly mezi žadateli o mezinárodní ochranu v zemích EU především v případě osob z Evropy (zejména u občanů Ruska a většiny balkánských států). Naopak u některých států z Afriky (Súdán, Gambie) či zemí jižní Asie (Bangladéš, Pákistán) tvořili více než 90 % dospělí, vč. dospívajících mužů (14-17 let). V Česku tvořily v roce 2015 ženy a děti (mladší 14 let) 40 % všech žadatelů.

Graf č. 23 Podíl odmítnutých žádostí o mezinárodní ochranu* a celková intenzita přílivu žadatelů v zemích EU a EFTA

*jen prvoinstanční rozhodnutí

Graf č. 24 Výsledky žádostí o mezinárodní ochranu* v zemích EU hlavních skupin žadatelů dle státního občanství v roce 2015 (v %)

Zdroj: Eurostat (migrační statistika), vlastní výpočty

V roce 2015 byla podle prvoinstančních rozhodnutí necelá polovina žádostí v zemích EU odmítnuta...

Úspěšnost žádostí o mezinárodní ochranu se výrazně odlišuje v jednotlivých členských státech EU. Primárně to lze přirozeně vysvětlit odlišnou skladbou žadatelů podle zemí původu (resp. občanství), zčásti ovšem hraje roli i specifický přístup jednotlivých zemí (daný např. velikostí již usazené cizinecké populace či dlouhodobou zkušeností s integrací cizinců do majoritní společnosti). V roce 2015 byla podle prvoinstančních rozhodnutí necelá polovina žádostí v zemích EU odmítnuta, v třetině případů byl přiznán azyl (dle mezinárodních konvencí), ve zbylých případech získali žadatelé doplňkovou ochranu či byl jejich pobyt zlegalizován na základě humanitárních důvodů.

...šlo především o občany balkánských států, dále také států v oblasti Kavkazu či žadatele z Bangladéše

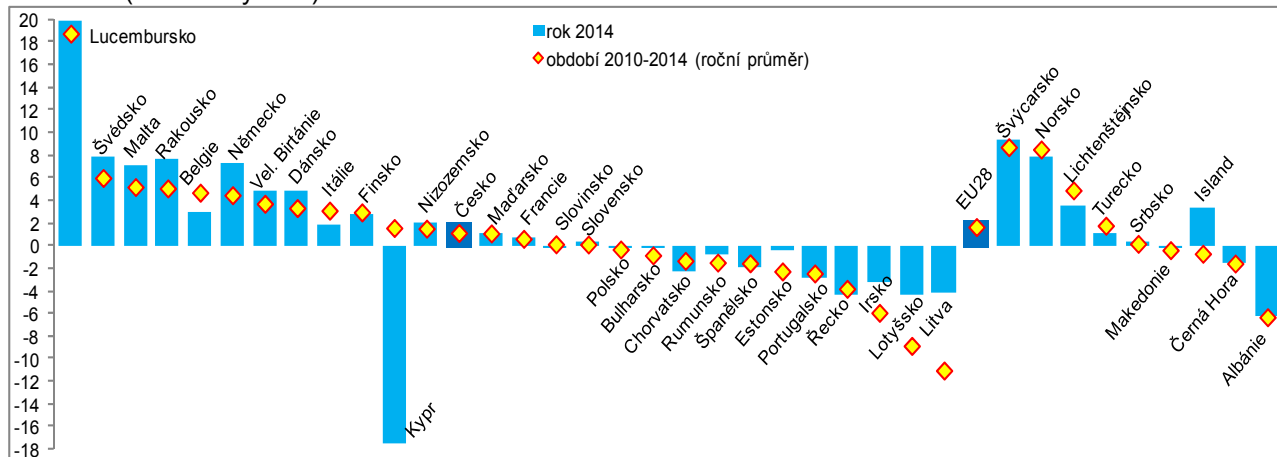
Největší šanci na přiznání azylu měli přirozeně občané pocházející z ohniska válečných konfliktů (zejména Sýrie, Iráku, Eritrey) a také osoby bez občanství. Naopak u žadatelů z Evropy (zejména z balkánských států) byly v souladu dlouhodobou praxí azylы udělovány jen výjimečně, a to většinou u občanů Ukrajiny a Ruska (největší váhu mezi evropskými žadateli však měli občané balkánských států, na přelomu let 2014 a 2015 tvořili v celé EU dokonce polovinu všech žádostí o mezinárodní ochranu z celého světa). Vzhledem k výraznému růstu váhy Syřanů mezi žadateli v roce 2015 (téměř v polovině zemí EU tvořili nejpočetnější skupinu) není překvapivé, že ve většině zemí klesal podíl odmítnutých žádostí o mezinárodní ochranu.

V Česku je dlouhodobě kladně vyřízena zhruba třetina žádostí o mezinárodní ochranu

Nejvyšší podíl kladně vyřízených žádostí byl pozorovatelný v Bulharsku, Dánsku či Nizozemsku (přes 80 %), na opačném pólu figurovaly Polsko, Maďarsko či Lotyšsko (15-20 %). V Česku byla kladně vyřízena zhruba třetina žádostí, a to jak v roce 2015, tak i předchozím pětiletím. Společně se Slovenskem, Rumunskem či Portugalskem patřila ČR zároveň k zemím, kde byl počet podaných žádostí v relaci k celkové velikosti populace mezi státy EU vůbec nejnižší. Naopak nejvíce exponované byly v tomto směru Rakousko, Švédsko a vlivem specifických okolností také Maďarsko, které se po část roku 2015 stalo „narázníkovou zónou“ pro žadatele o azyl proudící po balkánské trase.

Graf č. 25 Relativní přírůstek obyvatel stěhováním* v zemích EU, EFTA a kandidátských zemích EU (na tis. obyvatel)

* Migrační saldo (včetně statistických očištění) vyjadřuje rozdíl mezi celkovým a přirozeným přírůstkem obyvatelstva.
Zdroj: Eurostat (demografická statistika), vlastní výpočty

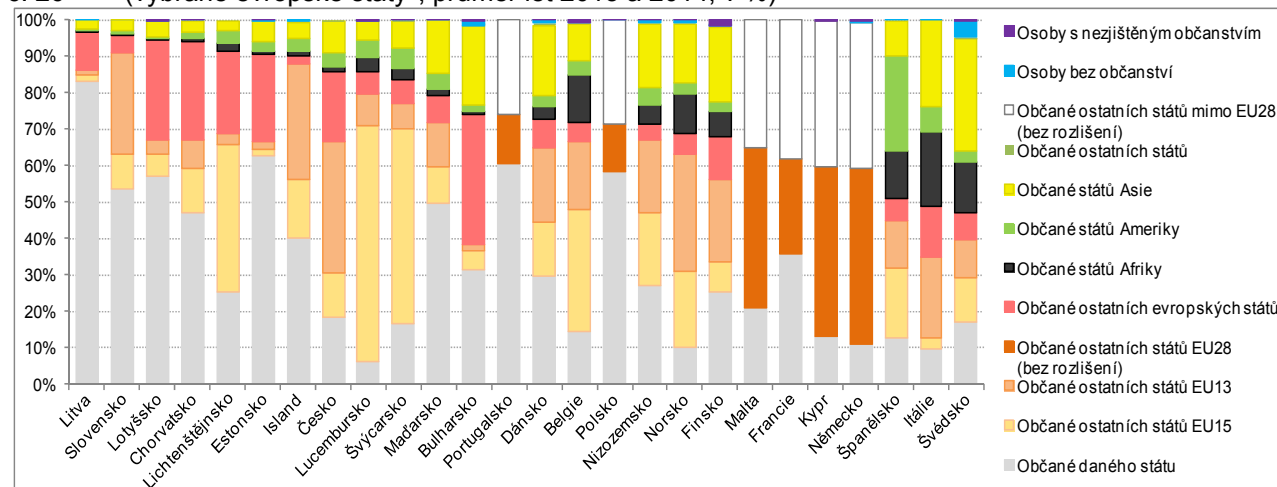
Úspěšní žadatelé o mezinárodní ochranu tvoří obvykle pouze menšinu z celkového počtu přistěhovaných osob

Celkovou migrační atraktivitu jednotlivých států lze vyjádřit souhrnným saldem stěhování (v relaci na obyvatele). Úspěšní žadatelé o mezinárodní ochranu, kteří v hostitelské zemi získají některý z druhů pobytů, tvoří přitom obvykle pouze menšinu celkového počtu přistěhovaných osob v jednotlivých státech. To lze dobře dokumentovat na příkladu Německa, kdy v roce 2015 zde bylo kladně vyřízeno (dle prvoinstančních rozhodnutí) 140 tis. žádostí o mezinárodní ochranu (zčásti šlo ještě o žádosti podané v době před silnou migrační vlnou), počet všech přistěhovaných osob ale současně dosáhl 1,2 mil.

Vysoké kladné migrační saldo v relaci na obyvatele v roce 2014 ve Švédsku, Rakousku a Německu

V roce 2014 vykázala kladné migrační saldo přesně polovina států EU. V relaci na obyvatele byly vedle populačně malých států (Lucembursko, Malta) nejvíce ziskové Švédsko, Rakousko a Německo. Do skupiny migračně atraktivních zemí se zařadila i ČR (s podobným relativním přírůstkem jako např. Nizozemsko). Naopak relativně nejvíce ztrácely obyvatele migrací pobaltské státy (kde jde o dlouhodobý jev) a některé jihoevropské země, které se stále potýkají s důsledky hluboké hospodářské recese (Řecko, Portugalsko). Ze zemí mimo EU si dlouhodobě udržují relativně vysoké migrační saldo státy ze sdružení EFTA. Ty představují navíc také významný zdroj obživy pro sezónní pracovníky, jsou také cílem intenzivní dojížděky za prací z přilehlých příhraničních regionů.

Graf č. 26 Skladba všech přistěhovaných osob podle státního občanství (vybrané evropské státy*, průměr let 2013 a 2014, v %)

*Ze států EU nedostupné údaje za Velkou Británii, Rakousko, Irsko, Řecko, Rumunsko, Slovinsko.
Pozn.: Za Německo, Francii, Polsko, Portugalsko, Kypr a Maltu pouze údaje ve zredukované struktuře.
Zdroj: Eurostat (demografická statistika), vlastní výpočty

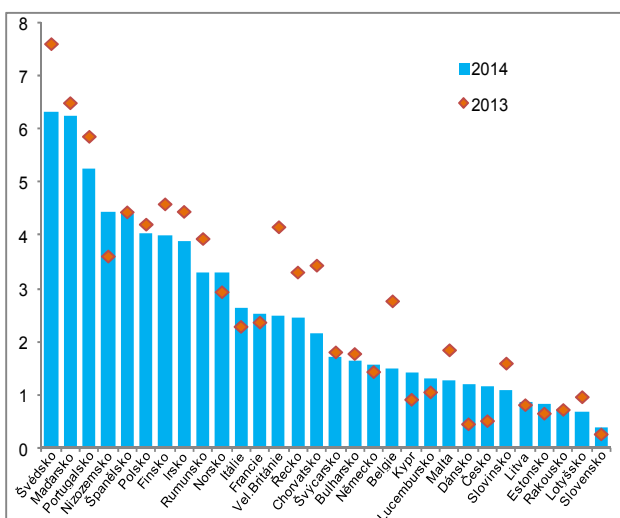
V Česku tvoří tradičně drtivou většinu přistěhovačů osoby z Evropy

Skladba přistěhovačů podle státního občanství se v jednotlivých státech EU významně odlišuje. Nepestřejší strukturu v tomto směru v letech 2013 a 2014 vykázaly Španělsko, Itálie, Švédsko, Norsko a Belgie. Do této skupiny by se pravděpodobně zařadily také Francie a Velká Británie, u kterých však podrobněji členěné aktuální údaje o původu migrantů nejsou k dispozici. V Česku tvoří tradičně drtivou většinu přistěhovačů osoby z Evropy (v období 2013-2014 téměř 86 %, tedy šestý nejvyšší podíl z hodnocených zemí EU), v jejich rámci však jde o relativně pestrou strukturu se silným zastoupením občanů středoevropských států, ale i Ukrajiny, Ruska, Rumunska či Bulharska. „Domácí“ občané tvořili většinu přistěhovačů osob v pobaltských státech, na Slovensku, Polsku, Maďarsku a Portugalsku. Až na výjimky (Polsko, Lotyšsko) se však jednalo o státy s relativně slabší celkovou imigrací.

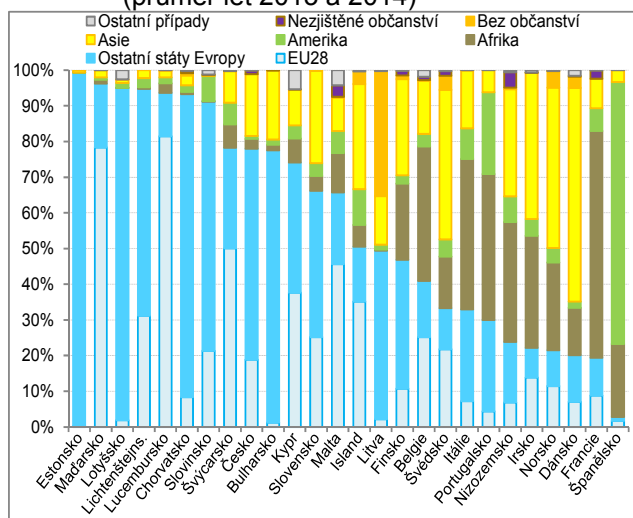
6.3.2. Ukazatele integrace cizinců v zemích EU

Vedle intenzity a struktury různých druhů migračních toků je důležité sledovat také míru integrace obyvatel s cizí státní příslušností ve svých hostitelských zemích. Završením dlouhodobého působení cizinců v konkrétní zemi může být snaha o získání občanství tohoto státu. Udělení občanství závisí na úspěšnosti dlouhodobého fungování cizince, jakož i na legislativních podmínkách v příslušné zemi.

Graf č. 27 **Nově udělená státní občanství jako % z celkového počtu osob s cizím státním občanstvím**

Graf č. 28 **Nově udělená občanství dle státu předchozího občanství ve vybraných evropských zemích (průměr let 2013 a 2014)**

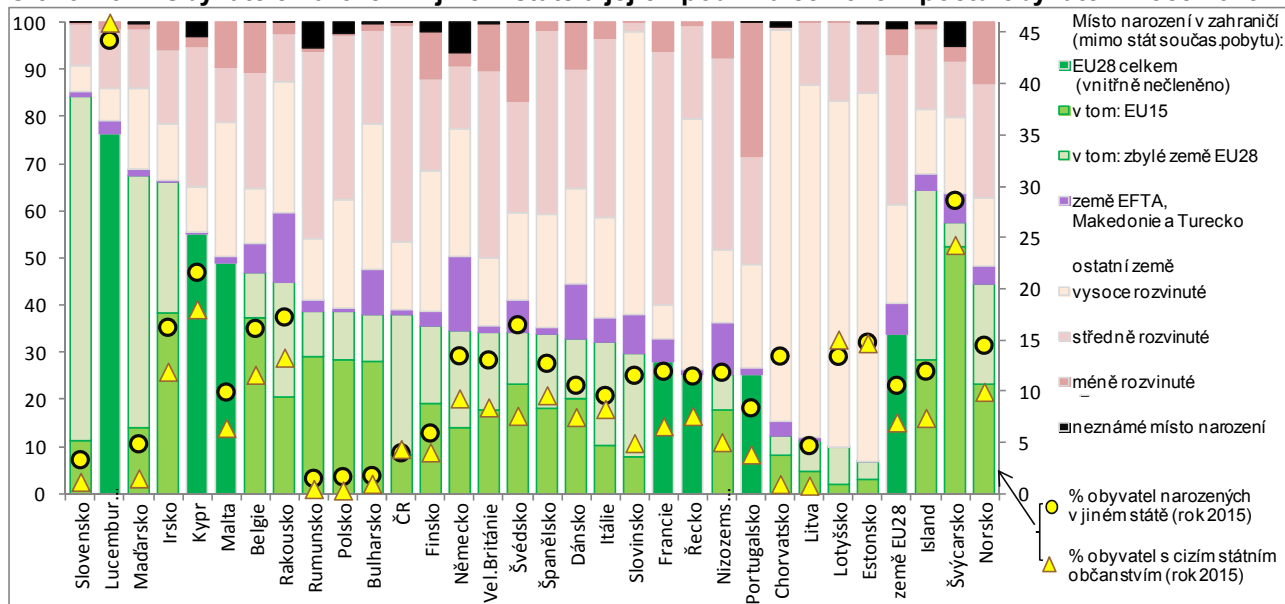
Zdroj: Eurostat (migrační statistika), vlastní výpočty

Nejnižší míru naturalizace vykazovaly v letech 2013 a 2014 pobaltské státy a Slovensko, podprůměrná byla i v ČR

Míra naturalizace, vyjádřená jako podíl udělených státních občanství v hostitelské zemi z celkového počtu obyvatel s cizí státní příslušností v této zemi žijících, byla v rámci hodnocených států v letech 2013 a 2014 nejvyšší ve Švédsku, Maďarsku a Portugalsku. Z podrobnějšího členění plyne, že ve Švédsku bylo mezi nově udělenými občanstvími 42 % bývalých občanů asijských států (z toho více než polovina z Iráku), a každý sedmý pocházel z Afriky (především z Eritrey a Somálska). Téměř tři čtvrtiny nově udělených maďarských občanství připadlo občanům Rumunska (pravděpodobně se jednalo o původní etnické Maďary žijící dlouhodobě např. v historickém Sedmihradsku). Nejnižší míru naturalizace naopak vykazovaly pobaltské státy a Slovensko. V Česku získalo v roce 2014 nově občanství 5,1 tis. osob, v relaci k celkovému počtu cizinců šlo však jen 1,2 %. Česko se tak zařadilo ke čtvrtině zemí EU s nejnižší mírou naturalizace a to přesto, že počet nových občanství se meziročně vlivem legislativy zvýšil 2,3 krát. Z Evropy pocházelo 80 % úspěšných žadatelů o české občanství, plná polovina z nich přímo z Ukrajiny.

Graf č. 29 Obyvatelé narození v jiném státě a jejich podíl na celkovém počtu obyvatel v roce 2013

Zdroj: Eurostat (demografická statistika), vlastní výpočty

Podíl osob narozených mimo ČR na celkovém obyvatelstvu v Česku činil v roce 2013 pouze 3,7 % obyvatel

Desetina obyvatel žijících v roce 2013 v zemích EU28 se narodila v jiném státě (než byl stát současného pobytu). Z toho u 17,7 mil. osob šlo o jiné státy Unie (převážně staré členské státy), dalších 33,7 mil. osob mělo své rodiště vně hranice současné EU – nejčastěji v tzv. středně rozvinutých státech (drtivá většina asijských států a zemí severní Afriky). Nejvyšší podíl cizinců („nerodáků“) nacházíme v malých otevřených ekonomikách – Lichtenštejnsku (63 %), Lucembursku (42 %), Kypru (24 %), dále v zemích dlouhodobě národnostně rozdělených (Chorvatsko, pobaltské státy) a také v tradičních imigračních zemích – Švýcarsku (28 %), Rakousku (16 %) či Švédsku (15 %). V největších ekonomikách EU se podíl takových cizinců pohyboval mezi 11,5–13,5 %, nižší byl pouze v Itálii (9,5 %). Velmi nízký podíl cizinců charakterizuje většinu mladších členských zemí EU (vč. ČR: 3,7 %), z ostatních členů jen Finsko (5,3 %).

Dominance narozených v sousedních zemích je u cizinců typická v alpských zemích, Pobaltí a také v balkánských státech

Pouze v pěti zemích Unie převažovali mezi cizinci obyvatelé narození v zemích současné EU, často šlo o osoby původem ze sousedních zemí (např. v alpských státech). Dominance narozených v sousedních zemích je u cizinců typická také v Pobaltí (Rusové) či balkánských státech. Kulturně i geograficky pestřejší skladba cizinců charakterizuje tradiční velké imigrační země EU s dosud silnými vazbami ke svým bývalým koloniím. Vysoký podíl narozených v nejméně vyspělých státech (západní, střední, východní Afrika) nacházíme mezi cizinci v Portugalsku a také v severovýchodních státech. Nadprůměrný podíl osob narozených ve středně rozvinutých státech mezi veškerými „cizinci“ v ČR (387 tis.) je odrazem vysokého počtu narozených na Ukrajině (100 tis.), Slovensku (80 tis.), Vietnamu (46 tis.), Rusku (29 tis.), ale i v Číně, Mongolsku či některých dalších zemích bývalého sovětského bloku.

Česko společně s Lotyšskem a Lucemburskem patřilo k jediným zemím EU, kde byl podíl cizinců vyjádřený místem narození nižší než v případě cizího státního občanství

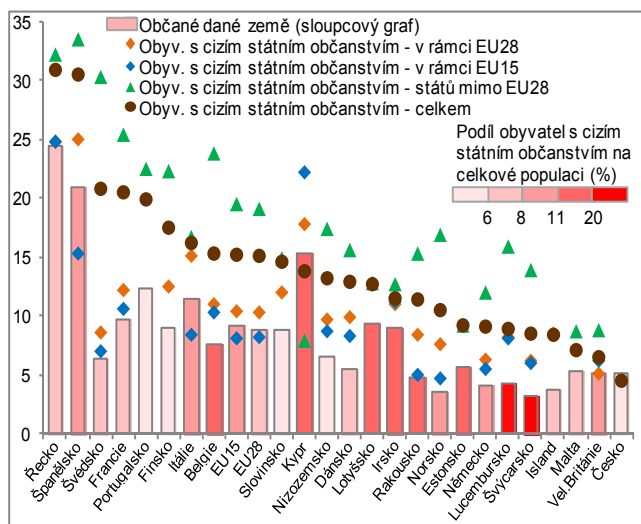
Zajímavé informace přináší srovnání pohledu na zastoupení „cizinecké populace“ optikou místa narození a prostřednictvím státního občanství. Zatímco osoby narozené v jiném státě tvořily v roce 2015 v populaci celé EU 10,5 %, osoby s cizím státním občanstvím jen 6,9 %. Největší rozdíly mezi oběma ukazateli nacházíme v zemích, které jsou cíli migrace dlouhodobě a v jejichž populaci se častěji vyskytují usazení migranti, kteří již prošli procesem naturalizace. Česko patřilo k malé skupině zemí, kde vyšší hodnoty dosahovaly osoby s cizím státním občanstvím, byť rozdíl oproti narozeným v zahraničí byl malý (jen 0,3 p.b.).

Sociální aspekty integrace cizinců, zachycované šetřeními prováděnými u domácností, charakterizují výrazně lépe situaci ve velkých ekonomikách s tradičně vysokým zastoupením cizinců

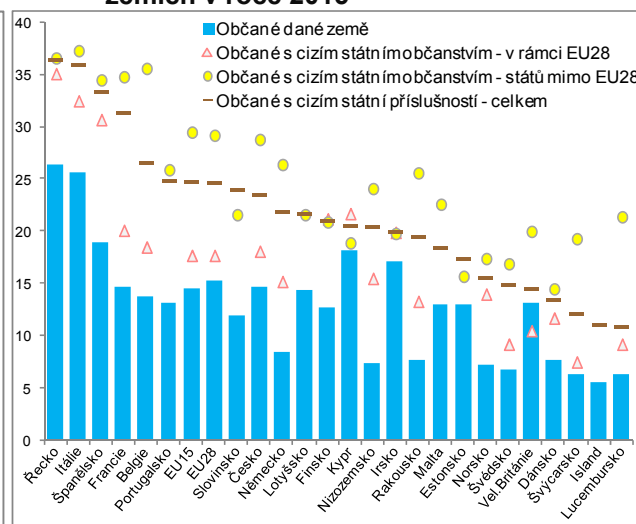
Sociální aspekty integrace cizinců lze na evropské úrovni poměrně dobře dokumentovat údaji z pravidelných sociálních šetření prováděných u domácností (zejména výběrové šetření pracovních sil a šetření o životních podmínkách). Jejich výsledky zachycují stav a dynamiku rozdílů v postavení „domácí“ populace a osob s cizím státním občanstvím. Důležité jsou přirozeně zejména pro státy s tradičně vysokým podílem cizinců. Naopak u zemí více homogenních, ke kterým patří většina novějších členských zemí EU (vč. Česka), je vypovídací schopnost

výsledků z výše uvedených šetření omezenější (především v možnostech zachytit vývojové tendence)⁶. Při interpretaci výsledků je třeba vzít v potaz i fakt, že část cizinců nevytváří klasické bytové domácnosti, ale přebývají v různých zařízeních (např. ubytovnách) a ve výsledcích statistických šetření tak obvykle nefigurují.

Graf č. 30 **Míra nezaměstnanosti podle státního občanství ve vybraných evropských státech v roce 2015**

Graf č. 31 **Podíl obyvatel ve věku 15-34 let mimo zaměstnání i formální vzdělávání podle občanství ve vybraných evropských zemích v roce 2015**

Zdroj: Eurostat (LFS), vlastní výpočty

V drtivé většině z 24 hodnocených států se cizinci v roce 2015 potýkali s výrazně vyšší mírou nezaměstnanosti než domácí obyvatelstvo

Důležitou charakteristikou cizinců v hostitelské zemi je jejich zapojení na pracovní trh. V tomto ohledu čelili cizinci větším obtížím než „domácí“ populace. Může to být způsobeno nedostatečnou či příliš specializovanou kvalifikací, jazykovými či jinými kulturními bariérami. V drtivé většině z 24 hodnocených států (vesměs z EU) se cizinci potýkali s výrazně vyšší mírou nezaměstnanosti než domácí obyvatelstvo. Podle očekávání také platilo, že cizinci ze zemí EU měli výrazně lepší postavení než migranti mimo „unijní prostor“. Pozice cizinců s občanstvím států tvořících EU15 se v téměř polovině zemí příliš nelišilo od situace domácí populace. Česko zaujímalo v roce 2015 mezi hodnocenými státy zvláštní pozici, když míra nezaměstnanosti cizinců (především ze zemí EU) se nijak významně nelišila od nezaměstnanosti osob s českým státním občanstvím. Potvrzuje se tak skutečnost, že Česko je dlouhodobě cílovou zemí především pro pracovní migraci. Trh práce migrační toky do značné míry reguluje (např. když v době recese ztratily zaměstnanecká místa zejména manuálně pracující osoby často z bývalých postsovětských republik, následovala mnohdy jejich emigrace, např. ve vazbě na ukončení povolení k pobytu).

Na postavení mladých na pracovním trhu poukazuje indikátor podílu mladých, kteří nepracují a zároveň se neúčastní ani formálního vzdělávání

Na postavení mladých na pracovním trhu lze usuzovat nejen z jejich současného podílu mezi nezaměstnanými, ale i z účasti na formálním vzdělávání, které významně zvyšuje jejich pracovní perspektivy. Tyto skutečnosti zachycuje ukazatel podílu mladých (ve věku 15-34 let), kteří nepracují a zároveň se neúčastní ani formálního vzdělávání. Ve všech hodnocených evropských státech docilují v tomto ohledu vyšších hodnot ženy než muži. Částečně to může být způsobeno vyšší nezaměstnaností mladých žen, důležitější roli ale hraje skutečnost, že většina žen na mateřské, resp. rodičovské dovolené spadá právě do výše zmíněné věkové kategorie. Např. v Česku (mezi obyvatelstvem s českým občanstvím) nepracovalo, ani nestudovalo v tomto věku 7 % mužů, avšak téměř 23 % žen (podíl žen byl přitom jeden z nejvyšších v rámci EU). Projevuje se tak vliv rozdílné délky rodičovské dovolené mezi zeměmi EU. Pokud bychom hodnocení zúžili jen na věkovou skupinu 15-24 let, obdobný podíl žen v ČR by klesl pod 10 % a ve srovnání s celou EU by již byl mírně podprůměrný.

⁶ Ukazatele integrace cizinců je obecně potřeba interpretovat opatrně. Jejich zastoupení ve výběrových vzorcích v rámci pravidelných šetření u domácností bývá obvykle (nejen v případě ČR) nižší, než odpovídá jejich zastoupení na celkové populaci konkrétní země.

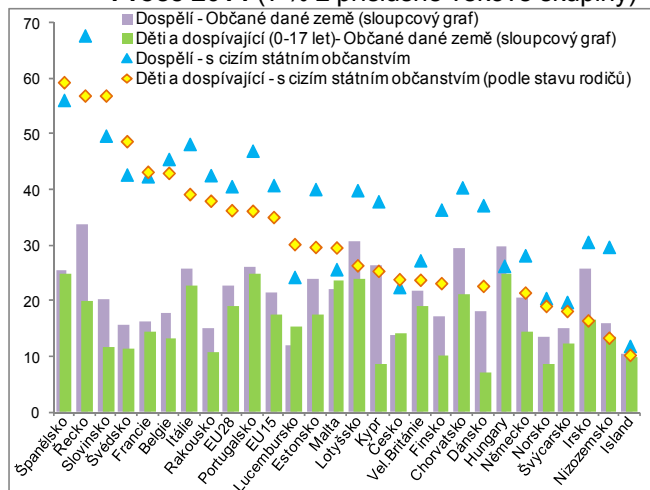

Ze srovnání „domácího“ obyvatelstva a cizinců plyne méně příznivé postavení u osob s cizím státním občanstvím, zejména žen. Jejich nižší intenzita zapojení na pracovní trh souvisí i s faktem, že u žen tvoří (oproti mužům) obecně častější důvod migrace zakládání rodin (což platí pro ČR). Naopak zapojení mladých mužů cizinců na trh práce se oproti jejich vrstevníkům z „domácí“ populace ve většině zemí EU tak výrazně neodlišovalo. Např. v Řecku či Itálii nestudovala ani nepracovala zhruba čtvrtina mladých mužů (bez významnějších rozdílů dle občanství), u žen cizinek to však byla bezmála polovina (zatímco u ostatních žen z řad domácí populace okolo 30 %).

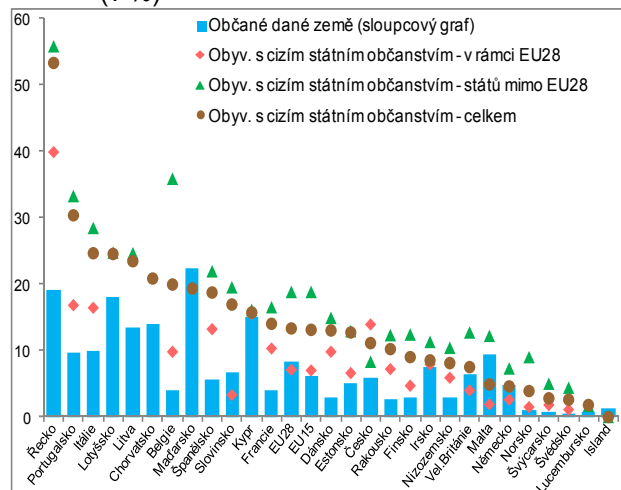
Cizinci jako celek se na trhu práce v ČR uplatňovali velmi dobře, avšak míra zapojení mladých cizinců patřila k podprůměrným

Zajímavé je také srovnání míry zapojení mladých migrantů s celkovou mírou nezaměstnanosti osob s cizím státním občanstvím. Např. ve Švédsku kontrastovalo vysoké zapojení mladých na trh práce s vysokou mírou nezaměstnanosti všech cizinců (přes 20 % třetí nejvyšší ze srovnávaných zemí). Spíše opačná situace panovala v ČR, kde se cizinci jako celek uplatňovali na trhu práce velmi dobře, avšak míra zapojení mladých cizinců patřila (zejména vlivem žen) k podprůměrným. Vysvětlení lze hledat mj. ve vysokém zastoupení občanů Slovenska, kteří zde ve zvýšené míře studují na vysokých školách a posléze často i zakládají rodiny.

Graf č. 32 **Míra ohrožení obyvatel příjmovou chudobou či sociálním vyloučením* dle státního občanství ve vybraných evropských státech v roce 2014 (v % z příslušné věkové skupiny)**

Graf č. 33 **Podíl silně materiálně deprivovaných⁷ obyvatel podle státního občanství ve vybraných evropských státech v roce 2014 (v %)**

* Podíl osob s ekvivalizovaným disponibilním příjmem pod hranicí příjmové chudoby, která se stanoví jako 60 % mediánu národního ekvivalizovaného disponibilního příjmu (po sociálních transferech). Zahrnuje také osoby ohrožené sociálním vyloučením (tj. osoby buď ohrožené příjmovou chudobou, nebo žijící v domácnostech s nízkou pracovní intenzitou, nebo silně materiálně deprivované osoby).

Zdroj: Eurostat (EU-SILC), vlastní výpočty

Sociální aspekty integrace cizinců vedle nezaměstnanosti komplexněji zachycují ukazatele míra ohrožení chudobou (jako podíl obyvatel v příslušné sociodemografické skupině žijících v domácnostech pod hranicí příjmové chudoby). Mírně odlišný pohled lze získat z materiální deprivace (na základě subjektivního hodnocení nemožnosti dovolit si z finančních důvodů některé v evropském kontextu běžné výdaje – např. dovolená, automobil).

V drtivé většině evropských států byly příjmovou chudobou, popř. sociálním vyloučením více ohroženy

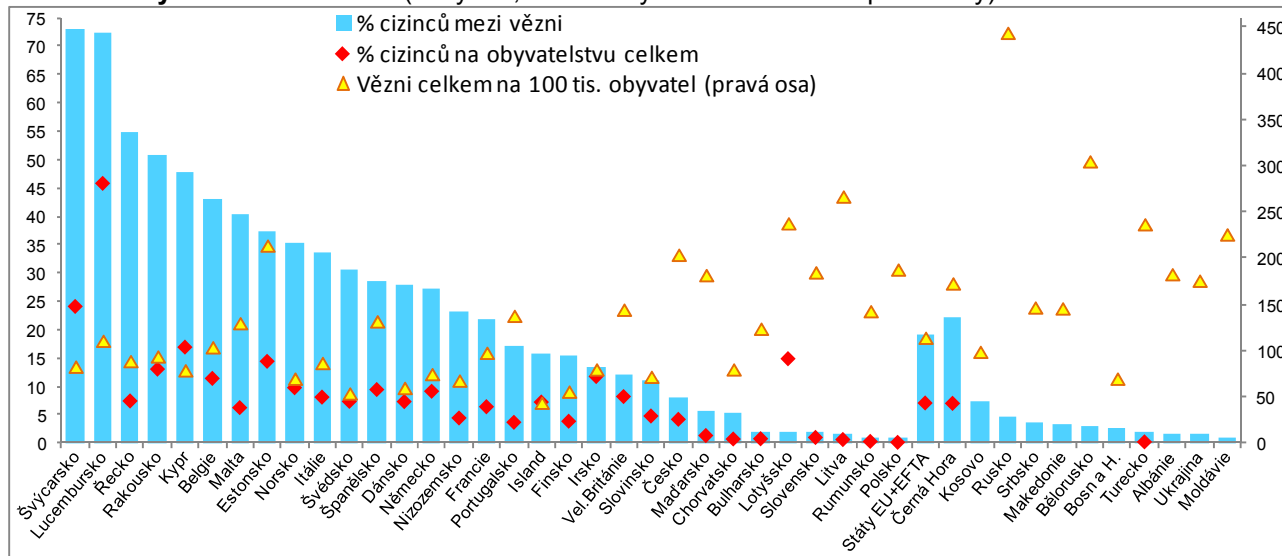
Z výsledků z roku 2014 je patrné, že prakticky ve všech hodnocených evropských státech (včetně ČR) byli oproti „domácímu“ obyvatelstvu chudobou či sociálním vyloučením více ohroženi obyvatelé s cizím státním příslušností. Platilo to jak pro

⁷ Za silně materiálně deprivované (ekonomicky strádající) jsou považovány osoby, jejichž životní podmínky jsou významně ovlivňovány nedostatkem finančních a jiných zdrojů. Konkrétně to znamená, že se jejich domácnost běžně ve svém životě setkává alespoň se čtyřmi problémy (z devíti následujících), kdy si nemůže dovolit: i) platit nájem nebo účty za služby, ii) přiměřeně vytápět byt, iii) realizovat nepředpokládané výdaje (pro ČR za rok 2014 ve výši 9 600 korun), iv) jíst maso, ryby nebo jiné bílkoviny každý druhý den, v) strávit týden dovolené mimo domov (platí pro všechny členy domácnosti), vi) užívat automobil, vii) mít pračku, viii) vlastnit barevný televizor, nebo ix) používat telefon.

osoby s cizí státní příslušností než „domácí“ obyvatelstvo

dospělé osoby, tak i pro děti a dospívající. Ze států s vyšším podílem cizinců na populaci měli relativně nejhorší postavení cizinci ve Španělsku, Švédsku, Belgii, Rakousku či Francii. Naopak v Německu či Švýcarsku byla disproporce mezi „domácím“ obyvatelstvem a cizinci relativně nízká. Do uvedeného ukazatele se obecně promítá jak postavení cizinců na trhu práce, tak i vliv sociální politiky, jakož i subjektivní názory cizinců (v případě materiální deprivace).

Graf č. 34 **Zastoupení cizinců mezi vězni, v celé populaci a počet osob ve věznicích na 100 tis. obyvatel v roce 2015*** (státy EU, EFTA a vybrané ostatní evropské státy)

*% cizinců mezi vězni: rok 2011 – Německo, rok 2012 – Bulharsko, rok 2013 – Belgie, Estonsko, Island, Nizozemsko, rok 2014 – Francie, Lucembursko, Malta, Rakousko, Slovensko.

Zdroj: International Centre for Prison Studies, vlastní výpočty

Vyšší podíl cizinců mezi vězni, než bylo jejich zastoupení na celkové populaci v příslušných zemích, bylo možné nalézt v ekonomicky vyspělých státech EU

Významným ukazatelem míry integrace cizinců v sociální oblasti představuje jejich podíl na bezpečnosti v dané zemi. Na tuto skutečnost lze soudit např. ze zastoupení obyvatel s cizí státní příslušností mezi vězeňskou populací (zahrnující jak osoby v samotném výkonu trestu, tak i osoby vazebně stíhané). Z posledních dostupných údajů (pro většinu srovnávaných evropských zemí z období roku 2015 až první poloviny roku 2016) vyplývá, že v ekonomicky vyspělých státech EU tvořili cizinci výrazně vyšší podíl na vězeňské populaci, než bylo jejich zastoupení na celkové populaci v příslušných zemích. Nejvíce patrné to bylo např. v alpských či skandinávských státech. Určitou výjimku tvořily v tomto ohledu pouze Velká Británie a Irsko, kde byly oba příslušné podíly zhruba srovnatelné. V novějších členských zemích EU tvoří cizinci vesměs jen zlomek vězeňské populace, jejich zastoupení na celkovém obyvatelstvu je však také nízké. V Česku tvořili cizinci 4,3 % obyvatel, ve věznicích byl na počátku roku 2016 jejich podíl téměř dvojnásobný.

Je třeba vzít v potaz také skutečnost, že část cizinců ve věznicích se nutně nemusí rekrutovat z dlouhodobě legálně žijících osob v dané zemi (mohou to být např. pouze turisté, tranzitující osoby či nelegální migranti) a naopak část cizinců může být za lehčí trestné činy vyhoštěna ze země či si mohou svůj trest odpykat ve vězení ve své mateřské zemi. V zastoupení cizinců na vězeňské populaci se odráží i odlišná věková skladba „domácího“ obyvatelstva a cizinců (mezi nimiž významně převládají osoby v mladším produktivním věku, které jsou z hlediska kriminality „rizikovější“ než např. děti či senioři).

6.4. Ekonomický přínos migrace v podobě remitencí

6.4.1. Způsob zachycení migrace prostřednictvím toků remitencí

Ekonomický význam migrace obyvatel je možné hodnotit z různých aspektů. Jedním z nejvýznamnějších je bezesporu pohled přes toky remitencí mezi domácnostmi. Tyto expertní odhady (zachycené především statistikou platební bilance) poskytují relativně komplexní obraz o vzájemných vztazích mezi

Rozdílné zachycení peněžních toků u osob pobývajících v cílové zemi krátkodobě oproti osobám s pobytem přesahujícím jeden rok

zdrojovými a cílovými migračními zeměmi. Jejich výhodou je i fakt, že přihlíží k různým druhům migračních toků. Výdělky sezónních pracovníků, pendlerů, či obecně krátkodobě pobývajících „neusazených“ migrantů, kteří jsou v cílové zemi považováni za nerezidenty, jsou zachyceny ve formě náhrad zaměstnancům⁸, resp. přesněji prostřednictvím (hrubých) mezd a platů. Oproti tomu u dlouhodobě pobývajících pracovníků (obvykle déle než jeden rok)⁹, kteří jsou v cílové zemi statisticky pojímáni již za rezidenty a významnou část svých příjmů využijí primárně ke krytí životních nákladů v hostitelské zemi, je ekonomický aspekt migrace vyjádřen ve formě tzv. běžných (osobních) transferů (mezi domácnostmi v cílové a zdrojové zemi migrace)¹⁰. Nová metodika platební bilance, která se snaží mj. přesněji podchytit dopady rozličných globalizačních procesů (vč. pracovní migrace), zavádí ještě doplňkové ukazatele remitencí. Jde o tzv. osobní remitence, které jsou souhrnem všech běžných i kapitálových transferů (v peněžní i naturální podobě) mezi rezidentskými a nerezidentskými domácnostmi a čistých příjmů krátkodobě působících migrantů (tj. náhrad zaměstnancům snížených o jimi placené daně i sociální příspěvky a také o dopravní náklady spojené s pracovními pohyby v zahraničí – např. u sezónních pracovníků). Druhým ukazatelem jsou tzv. celkové remitence, které vedle osobních remitencí obsahují ještě sociální dávky (v peněžní i naturální podobě), které domácnosti získávají v rámci sociálního pojištění (včetně penzijních dávek).

Výše uvedené postupy by měly vést ke zpřesnění makroekonomického pohledu na pracovní migraci. Složitost statistického zachycení i dosud relativně krátká doba platnosti nových metodických postupů se odrážejí v omezené dostupnosti delších časových řad u většiny evropských států, obtížné je i hodnocení aktuálních tendencí (poslední dostupné údaje jsou za rok 2014). Tyto překážky je možné zčásti překonat využitím podobných údajů z národních účtů.

6.4.2. Toky remitencí v Česku

Počet krátkodobě pobývajících zahraničních pracovníků v ČR přesahuje počet rezidentů pracujících v zahraničí, i tak je ale Česko čistým příjemcem náhrad zaměstnancům

Přestože počet krátkodobě pobývajících zahraničních pracovníků (nerezidentů) působících v ČR tradičně převyšuje obdobné počty českých pracovníků v zahraničí, stalo se Česko čistým plátcem náhrad zaměstnancům jen v letech 2005–2010¹¹. Především v době dozívající konjunktury (rok 2008) byl příliv zahraničních pracovníků do ČR silný a odrazil se i v následujícím roce ve vysokém počtu (téměř 140 tis.) „neusazených“ migrantů. V období let 2008–2009 vynaložili rezidentští zaměstnavatelé v Česku na tyto zahraniční pracovníky dle údajů národních účtů v průměru ročně ve formě náhrad téměř 41 mld. korun. Samotní pracovníci získali na hrubých mzdách a platech 32,2 mld. korun, téměř dvojnásobně toho, co naopak obdrželi rezidenti ČR krátkodobě pracující v zahraničí.

Pokles výdělků krátkodobě pobývajících zahraničních pracovníků v Česku se zastavil až v roce 2015

Postupný dopad recese na trh práce v ČR se plně projevil v roce 2010, když Česko vyplatilo nerezidentům na mzdách a platech již „jen“ o 2,9 mld. korun více než inkasovali tuzemští pracovníci v zahraničí. Pokles výdělků krátkodobě pobývajících zahraničních pracovníků v Česku se zastavil až v roce 2015, ti ale obdrželi na mzdách a platech oproti dosud rekordnímu roku 2008 o plných 55 % méně (při snížení samotného počtu pracovníků o 60 %).

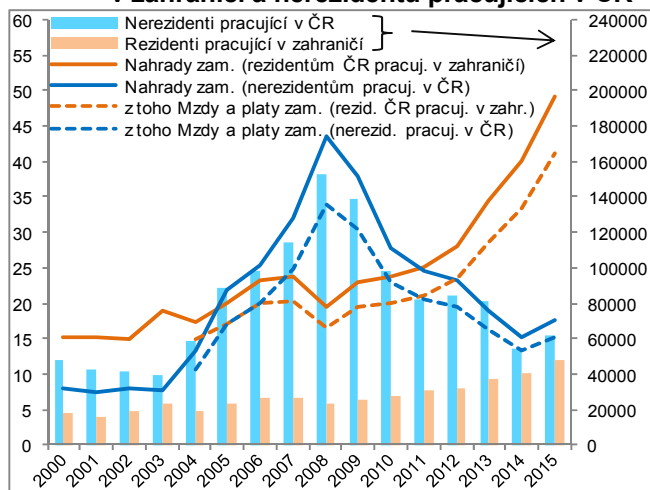
⁸ Ve formě náhrad zaměstnancům jsou pojímány i výdělky osob, které jsou v cílové zemi považovány již za rezidenty, nerezidentem je zde však jejich zaměstnavatel (např. ambasády, mezinárodní organizace).

⁹ Hranice jednoho roku pobytu je široce používána k odlišení rezidentů a nerezidentů pobývajících v zahraničí. Pokud délka pobytu přesáhne dvanáct měsíců, jsou v hostitelské zemi považováni již za rezidenty (a ve vztahu ke zdrojové zemi migrace jde pak o její nerezidenty). Existují však některé specifické skupiny migrujících osob, na které se toto pravidlo nevztahuje – např. studenti, pacienti čerpající lékařskou péči, příslušníci armády, členové lodních posádek, diplomaté, státní zaměstnanci v teritoriálních enklávách apod.

¹⁰ Nová metodika platební bilance (BPM6) zavádí pojem „osobní transfery“, které zahrnují všechny běžné peněžní nebo naturální transfery mezi rezidentními a nerezidentními domácnostmi bez ohledu na zdroj příjmu a vztah mezi domácnostmi. Dřívější „Remitence pracovníků“ byly proti současné praxi pojímány v podstatně užším pojetí a uvažovaly pouze o příjmech ze zaměstnání a do remitencí zahrnovaly jen ty prostředky, které migranti zaslali pouze svým příbuzným osobám za účelem jejich podpory.

¹¹ Česko bylo ve vztahu k nerezidentům v pozici čistého plátce náhrad zaměstnancům ještě v období 1993–1997, hloubka deficitu však byla ve srovnání zejména s roky 2008 a 2009 výrazně nižší, a to i při zohlednění významného růstu cenové hladiny.

Graf č. 35 **Náhrady zaměstnancům, resp. mzdy a platy (v mld. korun) a počet rezidentů pracujících v zahraničí a nerezidentů pracujících v ČR**

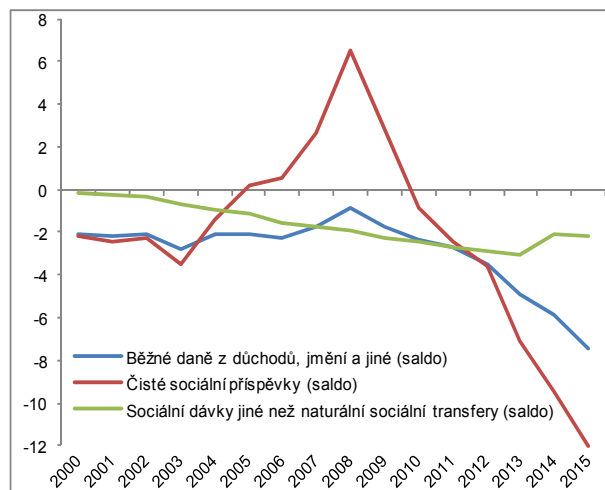
Zatímco počet tuzemských pracovníků působících v zahraničí narostl mezi roky 2012 a 2015 o polovinu, celkový objem jejich hrubých výdělků byl vyšší o tři čtvrtiny

Průměrné výděvky rezidentů v zahraničí byly v roce 2015 oproti výdělkům v ČR vyšší zhruba 2,5krát

Česko je dlouhodobě čistým plátcem běžných daní z důchodů,...

...v případě čistých sociálních příspěvků od roku 2010

Graf č. 36 **Saldo ČR u vybraných běžných transferů s nerezidenty (v mld. korun, běžné ceny)**

Zdroj: ČSÚ (národní účty), vlastní výpočty

Tuzemským pracovníkům se v zahraničí naopak dařilo, jejich hrubé výděvky narostly mezi roky 2012 a 2015 o celé tři čtvrtiny, počet pracovníků byl přitom vyšší jen o polovinu. Atraktivitu práce v zahraničí (především v zemích EU) zvyšovaly přetrvávající výrazné rozdíly ve mzdovém ohodnocení v některých profesích (např. ve zdravotnictví, sociální péči), rychlé „pokrizové“ zotavení ekonomik, jež plní funkci tradičních migračních destinací pro pracovníky z ČR (Německo, Velká Británie) i řízené oslabení kurzu koruny. Naopak pozice zahraničních pracovníků v ČR byla vleklou recesí silně ovlivněna. To se týkalo zejména osob ze zemí mimo EU, které (bez ohledu na svou původní kvalifikaci) byli zaměstnáni především v kvalifikačně méně náročných manuálních profesích a jejich pracovní místa v období recese často zanikala. Snížená poptávka po těchto zahraničních pracovnících se následně odrazila především výrazným oslabením přílivu nových pracovníků a tedy i počtu v Česku pracujících nerezidentů.

Česko se stalo čistým příjemcem, neboť v roce 2015 činilo saldo a mezd platů +25,9 mld. korun. Zároveň bezmála 50 tis. rezidentů ČR krátkodobě pracujících v zahraničí (polovina z nich v Německu) si vydělalo na mzdách a platech přes 41 mld. korun, hrubý výdělek na jednoho pracovníka tak byl oproti úrovni v ČR zhruba 2,5 vyšší. Naopak průměrné výděvky krátkodobě působících zahraničních pracovníků v Česku obdobné úrovně za ČR nedosahovaly.

Náhrady vyplacené zaměstnancům poskytují ale pouze hrubý obraz skutečných výdělků, s nimiž mohou pracovníci disponovat (čistých mezd a platů). Ty jsou oproti náhradám sníženy o sociální příspěvky (placené jak zaměstnavateli, tak i samotnými zaměstnanci), do místně příslušných veřejných rozpočtů odvádí zahraniční pracovníci rovněž i běžné daně. Na první pohled je poněkud překvapivé, že na běžných daních z důchodů (tvořených z drtivé většiny daní z příjmů od zaměstnanců) odvedli zahraniční pracovníci v Česku méně než rezidenti ČR pracující v zahraničí, a to ve všech sledovaných letech – tedy i v období konjunktury, kdy objem vyplacených mezd a platů zahraničním pracovníkům v Česku viditelně převýšil obdobné výděvky získané rezidenty ČR v zahraničí. Vysvětlení lze hledat v odlišnostech daňového systému Česka oproti zemím, kde rezidenti ČR nejčastěji pracují (např. celkové zdanění práce, nastavení daňových slev či míra progresivity, kdy nadprůměrné výděvky jsou zdaněny vyšší sazbou). Naznačují to i detailnější údaje z roku 2015. Rezidenti ČR odvedli v zahraničí na běžných daních z důchodů 8,2 mld. korun (resp. necelých 17 % jim vyplacených náhrad), krátkodobě působící zahraniční pracovníci v Česku 0,7 mld. (tj. 4 % z celkových náhrad).

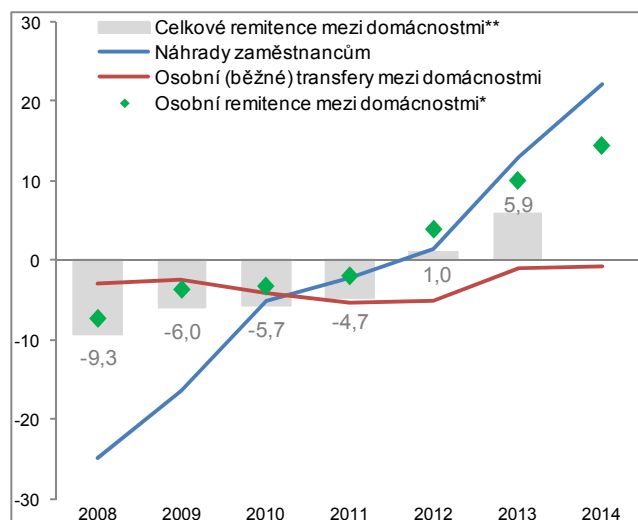
Významnějším zdrojem příjmů pro veřejné rozpočty jsou (ve srovnání s běžnými daněmi z výdělečné činnosti) sociální příspěvky (směřující do systému zdravotního a sociálního pojištění). Saldo čistých sociálních příspěvků ČR s nerezidenty bylo (na rozdíl od běžných daní) poměrně přesným zrcadlovým obrazem salda náhrad

zaměstnancům. V konjunkturálním období bylo Česko díky silnému přílivu nových pracovníků ze zahraničí čistým příjemcem, v roce 2008 dosáhlo saldo čistých sociálních příspěvků 6,5 mld. korun. Naopak v letech 2013 až 2015 propadala ČR do hlubších deficitů (až ke 12 mld. korun) vlivem zrychleného růstu počtu i průměrných výdělků českých pracovníků v zahraničí.

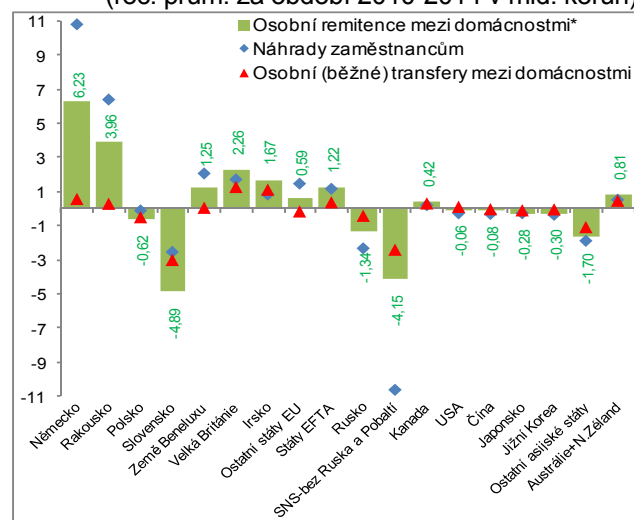
Na sociálních dávkách (především penzijních dávkách) zaplatilo Česko v čistém nejvíce v roce 2013

Důležitým prvkem přerozdělení jsou také sociální dávky. Jejich saldo (bez započtení naturálních sociálních transferů) je pro ČR dlouhodobě nepříznivé. Výše deficitu (nejcitelnější v roce 2013 v hodnotě -3 mld. korun) byla sice ve srovnání s ostatními běžnými transfery s nerezidenty relativně mírná, avšak dlouhodobě se neustále prohlubovala (vyjma roku 2014). Naznačený zlom v roce 2014 může souviset s rozrůstajícím se počtem českých pracovníků krátkodobě pracujících v zahraničí, kteří část svých příjmů mohou dostávat ve formě sociálních dávek. Klíčovou položku salda sociálních dávek však tvoří rozdíl mezi penzijními dávkami, které inkasují rezidenti v ČR z ciziny a dávkami, které odchází nerezidentům do zahraničí. Z údajů České správy sociálního zabezpečení vyplývá, že počet důchodců s nárokem na český důchod v zahraničí vzrostl mezi roky 2005 a 2015 z 36 na 86 tis. Z velké většiny šlo o vztahy se sousedními státy. Saldo sociálních dávek tak reflektuje především dlouhodobé migrační vztahy, zatímco saldo náhrad zaměstnancům popisuje pozici krátkodobě působících (neusazených) zahraničních pracovníků.

Graf č. 37 Saldo ČR u hlavních druhů remitencí (v mld. korun, běžné ceny)

Graf č. 38 Saldo ČR u hlavních druhů remitencí s vybranými státy či jejich uskupeními (roč. prům. za období 2010-2014 v mld. korun)

*Osobní remittance jsou souhrnem všech transferů mezi rezidentskými a nerezidentskými domácnostmi a čistých příjmů krátkodobě působících migrantů (tj. náhrad zaměstnancům snížených o jimi placené daně i sociální příspěvky a také o dopravní náklady spojené s pracovními pohyby v zahraničí).

** Celkové remittance zahrnují osobních remittance navýšené o sociální dávky, které domácnosti získávají v rámci sociálního pojištění (tj. včetně penzijních dávek).

Zdroj: Eurostat (statistika platební bilance), vlastní výpočty

Kromě údajů z národních účtů disponuje daty o remitencích i výkaz platební bilance

Další pohled na toky remitencí umožňují údaje z platební bilance. Potvrzují již dříve zmiňovaný silný růst výdělků českých pracovníků krátkodobě pracujících v zahraničí po roce 2012. Ti inkasovali ve formě náhrad zaměstnancům v roce 2014 proti konjunkturálnímu roku 2008 více než dvojnásobek, naopak obdobné výdělky zahraničních pracovníků v Česku za stejné období poklesly ze 44 mld. na 16 mld. korun. Ekonomika ČR se postupně stala čistým příjemcem zaměstnaneckých náhrad, mezi roky 2008 a 2014 se výsledné saldo zlepšilo o 47 mld. korun.

Zatímco v případě krátkodobě pobývajících pracovníků je Česko čistým příjemcem finančních

Situace v případě dlouhodobě pobývajících migrantů však byla odlišná. Česko bylo v období let 2008-2014 čistým plátcem osobních transferů mezi domácnostmi, byť hloubka deficitu nebyla výrazná¹². Celková bilance osobních transferů je ovlivněna

¹² Na základě údajů národních účtů lze předpokládat, že v roce 2015 již objem osobních transferů mezi domácnostmi, který získala ČR ze zahraničí, převýšil obdobné transfery, které zaslali dlouhodobě usazení zahraniční pracovníci v Česku do svých mateřských zemí. Kladné saldo běžných transferů mezi domácnostmi vykazovala ČR také nepřetržitě mezi roky 1993 až 2006.

prostředků, u dlouhodobě pobývajících migrantů tomu bylo (dle dat do roku 2014) naopak

nejen počty dlouhodobě pobývajících migrantů a jejich výdělky, ale i výši životních nákladů, mírou integrace migrantů v hostitelských zemích (např. zdali zde již žijí s rodinnými příslušníky) a rozdíly v ekonomické vyspělosti mezi hostitelskými a „mateřskými“ státy migrantů. Lze předpokládat, že méně příznivá bilance Česka z hlediska osobních transferů reflektuje vyšší životní náklady českých pracovníků dlouhodobě usazených především ve vyspělých státech EU, podobně jako silnou tendenci k podpoře rodinných příslušníků ve své mateřské zemi u některých skupin migrantů (např. z Ukrajiny), jejichž příchod do Česka byl z výrazné většiny motivován čistě ekonomickými důvody.

Saldo osobních remitencí je v případě ČR kladné od roku 2012,...

Komplexnější pohled na pracovní migraci poskytují údaje o osobních remitencích (mezi rezidentskými a nerezidentskými domácnostmi). Nejsou prostým součtem dvou předchozích ukazatelů, neboť operují pouze s čistými příjmy krátkodobě pobývajících migrantů (včetně zohlednění dopravních nákladů spojených s pracovními pohyby v zahraničí). Pozice ČR se mezi roky 2008 a 2014 plynule zlepšovala, od roku 2012 se stala čistým příjemcem remitencí. V roce 2014 získalo Česko na osobních remitencích 36,8 mld. korun, domácnostem do zahraničí bylo naopak převedeno 22,4 mld. korun. O zlepšení celkové bilance se rozhodující měrou zasloužilo příznivé saldo čistých příjmů krátkodobě pobývajících migrantů.

...na aktivní stránce jsou nejdůležitější příjmy z Německa a Rakouska

Není překvapivé, že nejdůležitějšími státy z hlediska přílivu osobních remitencí jsou pro ČR dlouhodobě Německo a Rakousko. Dobrá dostupnost v kombinaci s relativně slabší ekonomickou úrovní bezprostředně přilehlých regionů z české strany dělá z těchto zemí ideální cíl pro pendlery, resp. krátkodobě pobývajících migranty. Podle údajů platební bilance se Německo, resp. Rakousko v roce 2014 podílely na celkových náhradách, které inkasovali tito pracovníci ČR ze zahraničí 42 %, resp. 24 %. Na významnější příjmy si přišli rezidenti ČR pracující také ve Francii, zemích Beneluxu, Velké Británii a Švýcarsku. V případě dlouhodobě usazených migrantů získávaly domácnosti v ČR prostřednictvím osobních transferů nejvíce z Velké Británie a Irska, ze států mimo EU pak z Austrálie a Kanady, naopak do USA proudil i relativně silný protisměrný tok z ČR (celková bilance ČR a USA byla u osobních remitencí v úhrnu za období 2010-2014 dokonce mírně deficitní). Nejvýznamnější čisté odtoky remitencí zaznamenala ČR s postsovětskými republikami, Slovenskem a většinou významných asijských ekonomik. Zatímco v případě postsovětských republik a z menší části i u asijských států byli za čisté odtoky remitencí „odpovědní“ především krátkodobě pobývajících pracovníci, u Slovenska šlo spíše o transfery od dlouhodobě usazených migrantů.

6.4.3. Toky remitencí v zemích EU

Pro některé menší státy představují remitence důležitý zdroj celkových příjmů

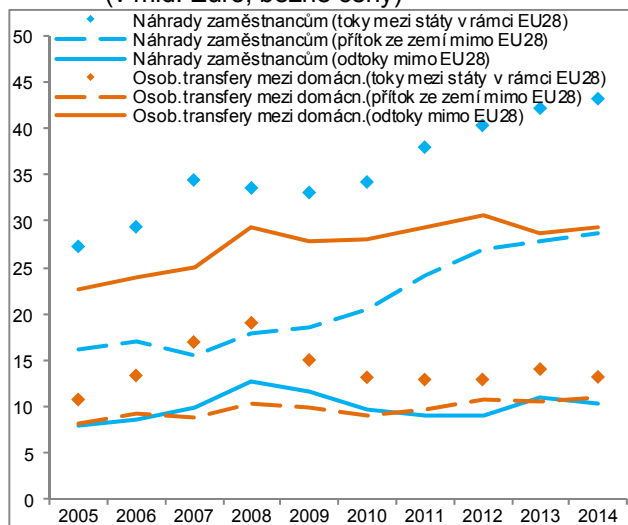
Toky remitencí je možné sledovat i na evropské úrovni. Mnohé země, které jsou v pozici čistých plátců (jde často o nejvyspělejší státy), generují v absolutní výši vysoké toky remitencí – jejich důležitost je však vzhledem k celkové velikosti místní ekonomiky spíše okrajová. Naopak pro některé menší státy, které jsou zároveň i čistými příjemci různých druhů remitencí, představují tyto prostředky významný zdroj celkových příjmů (např. v rámci běžného účtu platební bilance), mají pozitivní dopad na redukci míry chudoby obyvatel a mohou stimulovat budoucí ekonomický růst.

Kvalita dat o remitencích jednotlivých států je odlišná

Význam remitencí pro ekonomiky jednotlivých států se tedy značně odlišuje, což se projevuje mj. i v rozličné míře pozornosti a pečlivosti, kterou národní statistické instituce věnují rozvoji vhodných nástrojů a metod pro jejich expertní odhady. Nároky na statistické autority se zvýšily i v souvislosti s implementací nového metodického manuálu platební bilance, jenž se snaží o přesnější kvantifikaci peněžních toků především mezi státy EU plynoucí z různých forem pohybů pracovníků za prací. Důsledkem těchto skutečností je dosud omezená dostupnost nově definovaných doplňkových ukazatelů (osobní remitence, celkové remitence), podobně jako metodicky srovnatelných časových řad (vyjma EU jako celku a některých významných migračních států). Obtížná je i kvantifikace konkrétních toků mezi jednotlivými státy, a to zejména u dlouhodobě usazených migrantů (resp. u běžných transferů mezi domácnostmi).

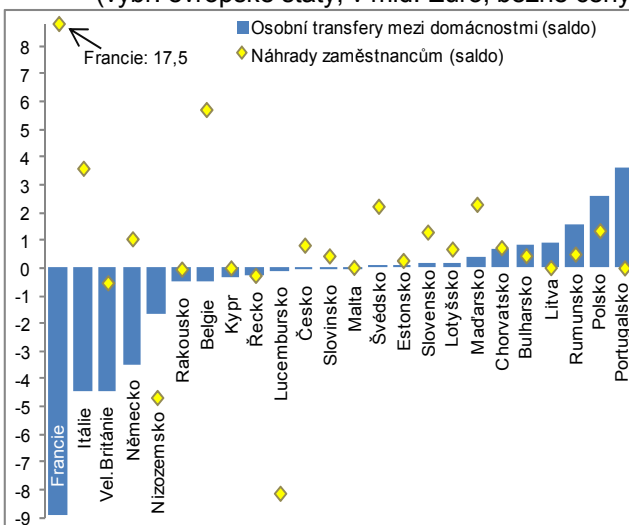

Graf 50. č. 39 **Náhrady zaměstnancům a osobní transfery (mezi rezidentskými a nerezidentskými domácnostmi) v EU**
(v mld. Euro, běžné ceny)

*Pozn.: Saldo náhrad zaměstnancům vyjadřuje rozdíl náhrad vyplacených rezidentům (daného státu, resp. celé EU) pracujícím v zahraničí a náhrad vyplacených (v daném státě resp. celé EU) nerezidentům. Osobní transfery zahrnují všechny běžné transfery mezi rezidentskými a nerezidentskými domácnostmi bez ohledu na zdroj příjmu a (příbuzenský) vztah mezi domácnostmi.

Graf 50. č. 40 **Saldo osobních transferů (mezi rez. a nerezidentskými domácnostmi) a saldo náhrad zaměstnancům* v roce 2014**
(vybr. evropské státy, v mld. Euro, běžné ceny)

Zdroj: Eurostat (statistika platební bilance), vlastní výpočty

V případě dlouhodobě pobývajících pracovníků je EU čistým plátcem,...

Evropská unie jako celek je dlouhodobě výrazným čistým plátcem osobních transferů mezi domácnostmi. Rezidentské domácnosti v EU získaly v roce 2014 od nerezidentů (dlouhodobě usazených osob, především pracovníků) ze států mimo EU 11 mld. Euro (čtvrtinu ze Švýcarska, 16 % z USA, osminu z Asie – především Číny a zemí v okolí perského zálivu, desetinu shodně z Afriky a Jižní Ameriky a téměř 5 % z Ruska podobně jako z Austrálie). Naopak rezidenti v zemích Unie zaslali mimo EU (většinou příbuzným do svých mateřských států) 29,7 mld. Euro. Téměř 28 % odtoků z EU směřovalo do Afriky (především severní, centrální a jižní), čtvrtina do Asie (resp. 6 % přímo do Číny), sedmina do Jižní Ameriky, podobně jako do zbývajících evropských států (4,4 % přímo do Turecka). Do USA směřovalo 6,3 % osobních transferů domácnostem a do Švýcarska jen 1,3 %. Za poslední desetiletí se záporné saldo EU s ostatními státy u osobních transferů mezi domácnostmi mírně prohloubilo, především vlivem dynamického růstu objemu odtoků z EU v období silného růstu unijních ekonomik (2005-2008).

...u krátkodobě působících pracovníků je však saldo (náhrad zaměstnancům) kladné

Pokud jde o výdělky krátkodobě působících zahraničních pracovníků (vyplácené ve formě náhrad zaměstnancům), byla celá EU jejich čistým příjemcem. V roce 2014 vyplatily státy EU těmto pracovníkům (kteří byli rezidenty zemí mimo EU) na náhradách 10,3 mld. Euro, na rezidenty EU naopak všechny „mimounijní“ ekonomiky vynaložily 28,7 mld. Euro. Bilanci EU se „zahraničím“ však zásadně ovlivňují státy sdružení EFTA, které jsou s Uníí velmi intenzivně hospodářsky propojeny. Prakticky celou výši kladného salda náhrad EU měly na svědomí vztahy se Švýcarskem, bez jeho započtení a také ostatních zemí EFTA (především Norska a Lichtenštejnska) by byla již celková bilance se „zahraničím“ v deficitu. EU byla čistým plátcem náhrad především ve vztahu k balkánským státům a postsovětským republikám (v úhrnu -2,1 mld. Euro), zejména vlivem vztahů těchto zemí s Německem, Polskem a Českem. Unie mírně ztrácela i s rozvojovými státy, avšak významnost toků zaměstnaneckých náhrad EU se všemi mimoevropskými státy (vyjádřená ve formě obratu) nedosahovala ani úrovně vztahů EU a samotného Švýcarska. Více než čtvrtinu obratu EU s mimoevropskými státy přitom představoval vztah s USA.

Počet krátkodobě pobývajících zahraničních pracovníků v Unii pocházejících z jiného členského státu se dlouhodo-

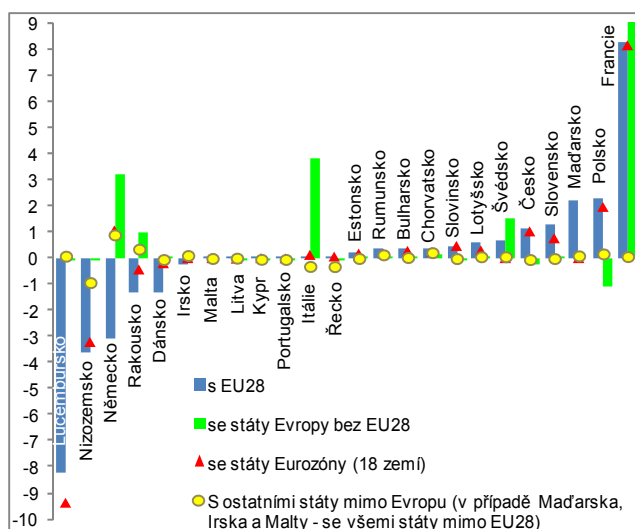
Odliv prostředků z EU (souvisejících se zahraniční migrací) do vzdálenějších států (Afriky, Asie, Latinské Ameriky, ale i Turecka) se realizoval především formou osobních transferů mezi domácnostmi, v případě evropských států spíše skrze

běž zvyšoval vlivem intenzivnějších vazeb mezi státy ekonomického jádra EU i postupného odstraňování bariér volného pohybu osob pro nově přistoupivší země EU...

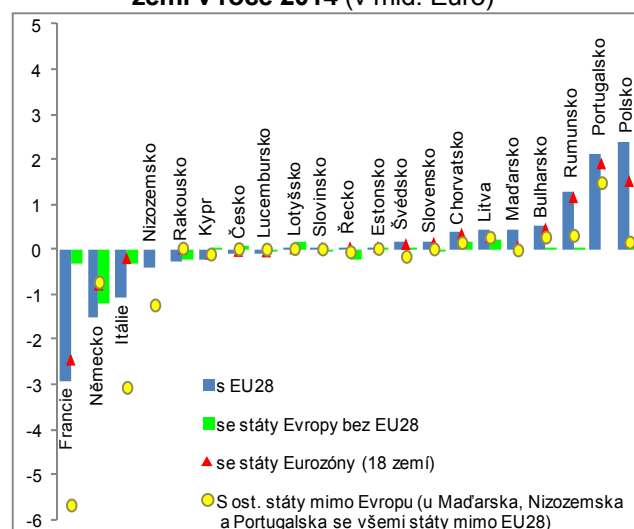
...naopak vývoj transferů domácnostem, které zasílají dlouhodobě usazení migranti do jiného členského státu EU, byl hospodářskou recesí silněji zasažen a v roce 2014 se nacházel 30 % pod úroveň roku 2008

náhrady zaměstnancům. Jejich objem významně rostl i mezi jednotlivými státy EU. V roce 2014 bylo (formou náhrad) zahraničním pracovníkům pocházejícím z jiného členského státu Unie vyplaceno přes 43,2 mld. Euro¹³, o téměř 60 % více než v roce 2005. Výše vyplacených náhrad rostla stabilně, vyjma let 2008 a 2009 (v důsledku prudkého růstu míry nezaměstnanosti napříč téměř všemi státy EU). Vyšší objem náhrad souvisel s postupným uvolňováním pracovního trhu pro novější členské státy, roli hrály i přetrvávající regionální rozdíly v úrovni mezd i míře nezaměstnanosti (zvýrazněné ještě v pokrizovém období, kdy příznivý vývoj trhu práce v alpských státech kontrastoval s vleklými problémy, s nimiž se potýkaly ekonomiky „jižního křídla“ Unie). K růstu objemu výdělků zahraničních pracovníků v EU dlouhodobě přispívaly intenzivnější přeshraniční vazby v ekonomickém jádru Unie (Francie-Německo-země Beneluxu-Dánsko), podobně jako i silnější jednosměrné vazby většiny novějších členských zemí s Německem, resp. Rakouskem.

Graf č. 41 **Saldo náhrad zaměstnancům s vybranými uskupeními zemí v roce 2014** (v mld. Euro)

Graf č. 42 **Saldo osobních transferů (mezi rezidentskými a nerezidentskými domácnostmi) s vybranými uskupeními zemí v roce 2014** (v mld. Euro)

Zdroj: Eurostat (statistika platební bilance), vlastní výpočty

Pro krátkodobě pobývajících zahraničních pracovníků ze zemí EU byly významným zdrojem pracovních míst Lucembursko, Nizozemsko či Švýcarsko...

...pro novější členské státy pak zejména Německo a Rakousko

V roce 2014 bylo v pozici čistých příjemců náhrad zaměstnancům sedmáct zemí EU, deset států naopak čistými plátců¹⁴. Významným zdrojem pracovních míst pro migranty či osoby dojíždějící ze sousedních států za prací byly Lucembursko a Nizozemsko, které krátkodobě pobývajícím zahraničním pracovníkům vyplatily na náhradách o 8,1, resp. o 4,7 mld. Euro více než inkasovali rezidenti těchto států pracující v zahraničí. Čistým plátcem náhrad, byť absolutně o řád v menším měřítku, byla i Velká Británie. Nejvýznamnějšími čistými příjemci byli naopak Francie, Belgie a Itálie, jejichž rezidenti v zahraničí inkasovali na náhradách o 17,5 mld., 5,7 mld., resp. 3,6 mld. Euro více, než musely samy vynaložit na zahraniční pracovníky na jejich území. Ve zvláštní pozici bylo Německo. Přestože ve vztahu k ekonomicky méně vyspělým státům střední a východní Evropy bylo významným zdrojem pracovních míst, bylo v úhrnu čistým příjemcem náhrad (díky čistému přílivu peněz ze Švýcarska, Lucemburska, Nizozemska, Dánska či Rakouska). Celkovými čistými příjemci zaměstnaneckých náhrad byly

¹³ Uvedené číslo je (podobně jako u osobních transferů mezi domácnostmi) součtem přítoků na aktivní straně platební bilance. Tomu by měl odpovídat součet odtoků (ze všech zemí EU v rámci Unie) na pasivní straně platební bilance (tzv. zrcadlový tok). Ten byl u náhrad zaměstnanců v roce 2014 o 800 mil. Euro (resp. necelá 2 %) nižší. Obdobný „nedopčet“ na pasivní straně bilance činil u osobních transferů mezi domácnostmi (které zasílají dlouhodobě usazení migranti) 3 %, v letech 2005-2009 však dosahoval téměř 40 %.

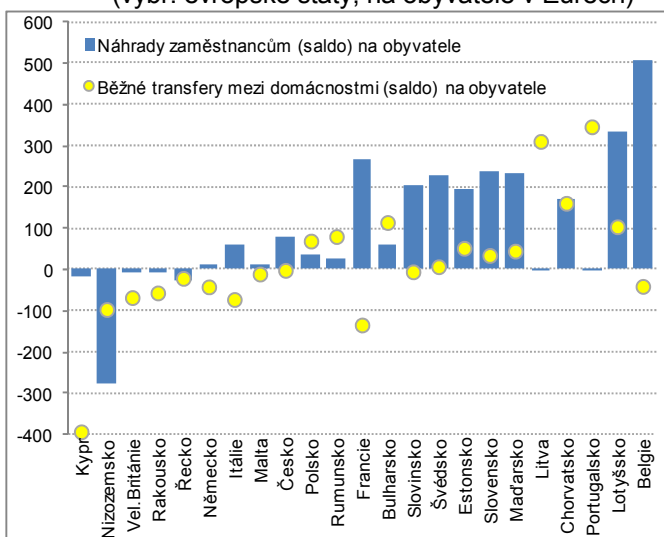
Významnější diskrepance však stále přetrvávají u toků na úrovni jednotlivých států, jak je dobře patrné z grafu č. 44. Zatímco v případě nejsilnějšího toku zaměstnaneckých náhrad mezi státy EU (odlivu z Lucemburska do Francie) byl v roce 2014 rozdíl proti příslušnému zrcadlovému toku (tj. kladnému sladu Francie s Lucemburskem) v relativně malý, např. v případě vztahů Německa a Rumunska byl obraz zásadně odlišný. Německo vyplatilo krátkodobě pobývajícím pracovníkům z Rumunska na náhradách 1609 mil. Euro, obdobná položka zaznamenaná na příjmové straně platební bilance Rumunska činila jen 92 mil. Euro.

¹⁴ Údaje za Finsko nebyly dostupné.

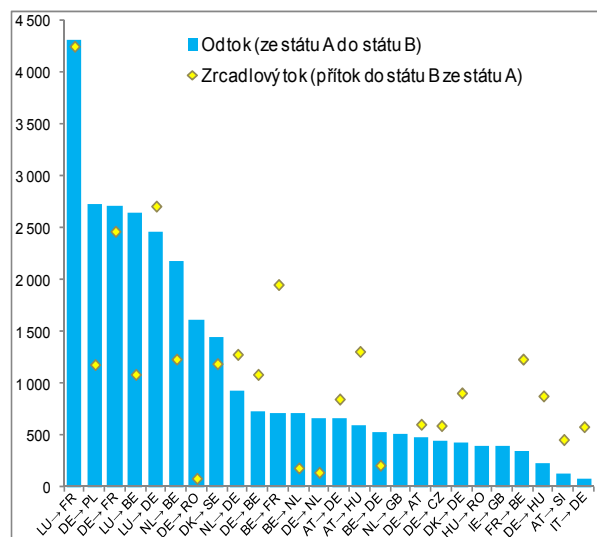
vyjma Francie (díky vztahům s Německem, Švýcarskem a státy Beneluxu) a Švédska (díky Norsku) především ekonomicky méně vyspělé členské státy EU ze střední a východní Evropy. Vzhledem k tomu, že jde většinou o menší státy, role příjmů zahraničních pracovníků není pro tyto ekonomiky zdaleka zanedbatelná. V relaci na obyvatele vykázaly vedle Belgie vysoké kladné saldo náhrad také pobaltské státy, Slovensko, Maďarsko a Slovinsko.

Graf č. 43 Saldo osobních transferů (mezi rezidentskými a nerezidentskými domácnostmi) a saldo náhrad zaměstnancům v roce 2014 (vybr. evropské státy, na obyvatele v Eurech)

Pozn.: Státy jsou seřazeny vzestupně podle hodnoty součtu salda osobních transferů a náhrad zaměstnancům vztahených na obyvatele. Ze států EU nejsou zahrnuty Španělsko, Dánsko, Finsko, Irsko a Lucembursko.

Graf č. 44 Náhrady zaměstnancům – hlavní toky mezi státy EU v roce 2014 (v mil. Euro)

Pozn.: bližší vysvětlení zrcadlových toků podává poznámka pod čarou na předchozí straně.

Zdroj: Eurostat (statistika platební bilance), vlastní výpočty

Čistými příjemci osobních transferů bylo v roce 2014 dvanáct unijních států, šlo především o země, které vstoupily do Unie po roce 2000

U výdělků krátkodobě působících zahraničních pracovníků se vedle toků od starších členských států k novějším projevují i specifické příhraniční vztahy usnadněné dobrou dopravní dostupností, specializací některých regionů (v oblasti cestovního ruchu, vědy a výzkumu či koncentrací správních a řídicích funkcí – např. sídel institucí EU). V případě dlouhodobě usazených migrantů probíhají v rámci EU finanční toky (osobní transfery cílené obvykle příbuzným osobám v „mateřských“ zemích) ve větší míře od ekonomicky vyspělejších států k méně vyspělým. Významnější podíl prostředků směřuje také mimo Evropu do zemí bývalých kolonií či jiných států spojených dlouhodobými migračními trasami. Čistými příjemci osobních transferů bylo v roce 2014 dvanáct unijních států, vyjma ekonomicky slabšího Portugalska a také Švédska (jehož relativní kladné saldo bylo ale nízké) šlo výhradně o země, které vstoupily do Unie po roce 2000. Při zohlednění počtu obyvatel získalo nejvíce Portugalsko, s nevelkým odstupem následované Litvou a dále Chorvatskem, Bulharskem a Lotyšskem. Bilance Česka, pokud jde o transfery domácnostem navázané na dlouhodobě usazené migranty, byla prakticky vyrovnaná. Odhlédneme-li od Kypru, který je svou velikostí i funkcí ekonomiky (daňový ráj, silná role cestovního ruchu) s Českem obtížně srovnatelný, bylo na tom ČR na osobních transferech (v relaci na obyvatele) v roce 2014 ze všech novějších zemí Unie nejhůře. Nejvíce osobních transferů domácnostem odpuldo v čistém (vedle specifických ekonomik Kypru a Lucemburska) z Francie, následované Nizozemskem, Itálií a Velkou Británií. Zatímco u Nizozemska a Itálie se čisté odtoky mimo Evropu podílely na celkovém deficitu osobních transferů mezi domácnostmi kolem 70 % (u Francie 64 %), v případě Německa jen z 21 %.